

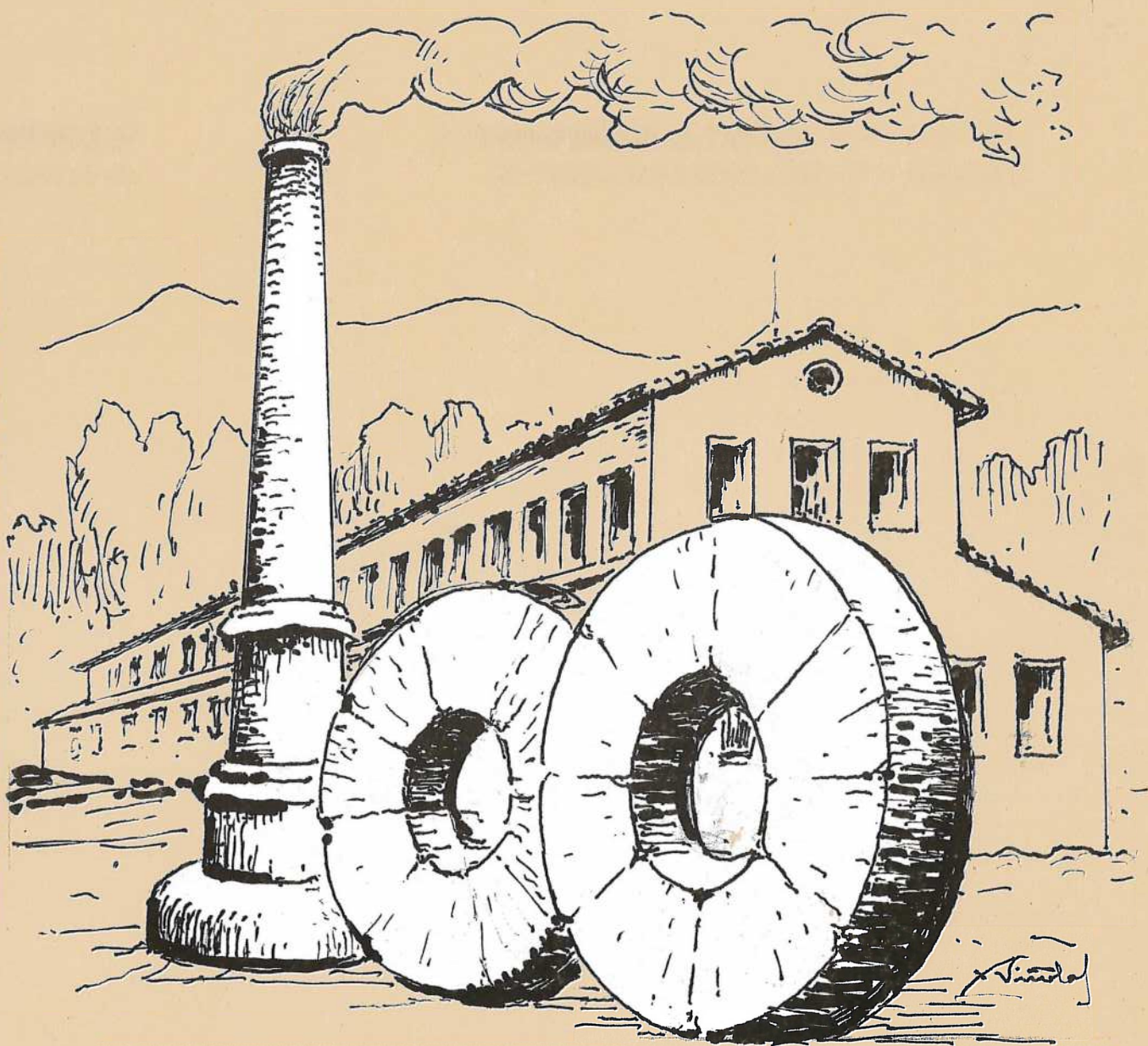
L'AMIC

Número 13

2a. època

Desembre 1996

Editat pels exalumnes de les escoles de Bonmatí (la Selva)

Centenari de Bonmatí
(1896 - 1996)

Generalitat
de Catalunya
El Conseller de Cultura

Em complau poder llegir avui, i en la nostra pròpia llengua, una publicació sorgida a les escoles de Bonmatí, ben segur que amb més il·lusió i empena que mitjans, l'any 1937.

Si, en certa manera, una revista pot ser qualificada com l'aventura d'un col·lectiu, L'AMIC és una aventura realment engrescadora. El conjunt dels seus autors converteix les pàgines de la publicació en un aparador de la cultura que ens permet gaudir des de profunds poemes fins a interessants articles relatius als seus diferents àmbits.

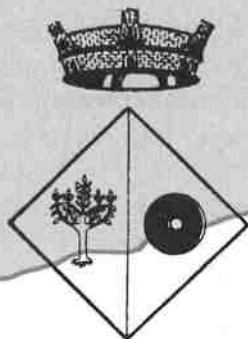
Si bé no hi manquen els més nobles valors universals, com ara la solidaritat o el ferm compromís amb la conservació del medi ambient, com tampoc l'acostament a d'altres pobles i cultures, m'ha satisfet especialment percebre-hi la voluntat de cercar, preservar i reforçar el sentiment de pertinença a una colònia tèxtil nascuda vora el Ter ara farà cent anys.

En aquest darrer sentit, conflueixen en la revista dues importants referències: l'escola i el veïnatge. A partir d'aquestes i de moltes altres, entre les quals destaca la llengua, s'ha anat constituint al llarg dels segles la identitat catalana.

Tot això fa de L'AMIC una publicació enriquidora i entretinguda, els autors de la qual mereixen la més sincera felicitació pel seu treball, gratulació que enguany cal fer extensiva a tots els vilantans de Bonmatí amb motiu de l'esmentat centenari.

Barcelona, setembre de 1996

Joan Maria Pujals i Vallvè

Llinda

Se'm fa difícil ampliar el ventall de presentacions que s'han fet a L'AMIC. Els autors de la llinda han aconseguit arribar al moll, a l'essència d'aquesta revista. Tampoc no és fàcil convertir les meves paraules preliminars en una benvinguda extensa i rica en matisos.

L'oferiment de fer de llinda ha estat un subtil manyac que em complau, però alhora m'amoïna, ja que el nivell que es mereix L'AMIC, i les persones que el fan possible, requereix superar les meves autèntiques limitacions personals.

En una situació com aquesta es volen dir moltes coses, i et volten pel cap mil i una idees, i, de cop i volta, cap ni una. Però en un moment de distracció del meu entreteniment n'he pogut atrapar al vol unes poques, i que en ser caçades a l'atzar són naturals, sinceres i planeres, o si més no plenes d'ingenuïtat. Permeteu-me que sigui així, l'esdevenir de la vida ja s'encarrega prou de fer-ho tot complex.

Una de les idees és la de fer una simple comparació; els dos muntants d'una porta sobre els quals descansa la llinda són el retrobament de cada any i L'AMIC. Això vol dir que el muntants són sòlids i forts, perquè estan construïts amb una matèria generosa, perdurable i de primera qualitat: l'amistat. una matèria que no es pot afeblir perquè els seus components són esplèndids: afecte, benevolència, perdó, simpatia, humilitat, perseverança, cortesia, gentilesa, entesa, adhesió, estima, amabilitat, respecte, cordialitat, sentiment, emoció, tendresa, record, inclinació, esforç i voluntat.

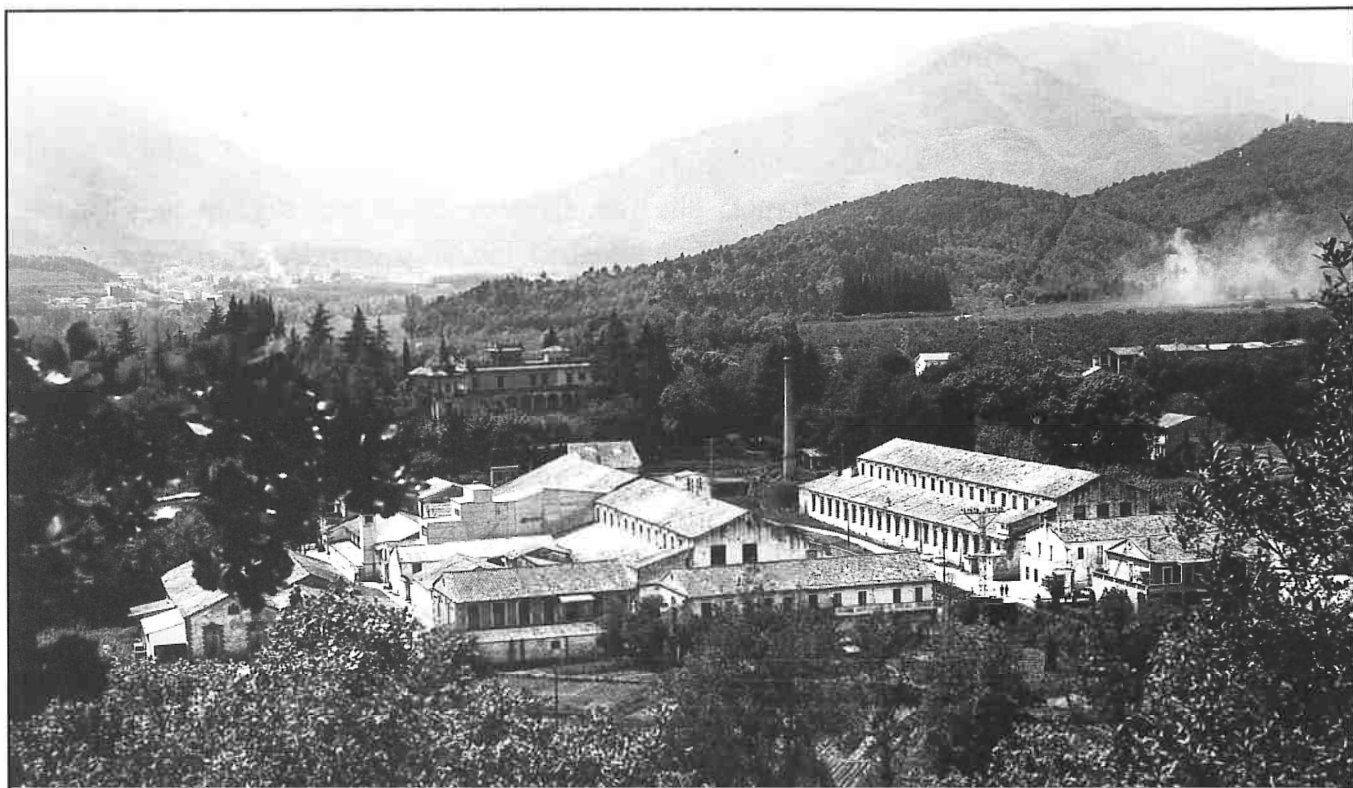
Una altra de les idees caçades ha estat un cop baix del meu inconscient i propi del meu ofici de mestre, i és de posar-vos deures, no me n'he pogut estar: sigueu feliços cada dia.

Que el Nadal us amari els cors i que el proper any arribi ple de benaurança, salut i pau.

Salvador Gàzquez
Alcalde de l'Ajuntament de Sant Julià del Llor i Bonmatí
Desembre de 1996 (Any del Centenari)

Per molts anys!!!

FELIÇ, FELIÇ ANIVERSARI, DESITGEM AMB TOT EL COR... diu la cançó...

És obvi que em refereixo al festeig del centenari de la colònia de Bonmatí.

Enguany, com ja s'ha comentat i encomiat a bastament, el nostre poble ha traspassat la barrera mítica dels cent anys d'existència. Una xifra prou important per congratular-nos-en joiosament, malgrat que en termes general, sigui encara un poble relativament jove.

Aquí, podríem aplicar el paral·lelisme que si els plàtans de la Devesa de Girona foren plantats pels francesos per rendir culte a Napoleó, Don Manuel Bonmatí de Cendra sembrà la llavor (és a dir, posà la idea i els mitjans) per fundar amb gent de diversa procedència una colònia obrera sense ànim de lucre, en una època i en unes circumstàncies que no deurién ser gens fàcils, per tal que aquella sement brostés fecundament per formar un nucli laboriós, en benefici (si no exclusivament, sí primordialment) dels més humils i necessitats, i on encara hi ha uns plançons

que honoren amb gratitud la seva inestimable iniciativa.

Amb una mica d'imaginació, com en tots els aniversaris, també nosaltres, que hem nascut o conviscut en aquest pròsper poble que segueix portant el patronímic del fundador, podríem celebrar aquest primer centenari amb un bell i delicat pastís.

Però no amb un pastisset familiar dels diumenges!, sinó amb un monumental pastís que d'una manera emblemàtica reflectís part de la seva història més significativa.

Seguint amb la fantasia, si jo fos confiter (que malauradament no ho sóc), hi posaria com a mínim els elements següents: en un costat, els pisos humils que ens veieren néixer, arreglats en tres files de carrers, pisos senzills característics de la majoria de colònies obreres catalanes; a prop seu i cap a l'esquerra, la xemeneia i els edificis de

les indústries fabrils, que donaren vida als estadants dels mencionats pisos.

Una mica més amunt amb les muntanyes com a fons, el gran casal habitat pel fundador i la seva família, amb les seves galeries superiors d'arcades, destacant la torre octogonal amb teulat acabat en punxa, recobert de teules de ceràmica verda, i amb algunes finestres d'estil gòtic. Adossada al seu cotat, la capella dedicada a la Immaculada Concepció, composta d'una nau, amb campanar d'espadanya i grans escales frontals, que tots trepitjàrem per aprendre catecisme, fer la primera comunió i assistir a celebracions eclesiàstiques i que molts baixaren acompanyats de la seva parella després d'una senzilla i sempre emotiva cerimònia nupcial.

Al mig de la plaça i en lloc ben destacat, no hi podria faltar la venerable efígie del pròcer Don Manuel Bonmatí de

Cendra, com a símbol i expressió d'una època evolutiva per a aquests verals. Ben a prop seu l'antiga pedra del molí fariner del Llor, que aprofitant l'aigua de la primitiva sèquia de Sant Julià inicià el que més tard seria la industriosa colònia de Bonmatí. I bressol de quasi tots nosaltres.

Al fons, cap a la dreta, hi podria encabir les cases més modernes de la nova barriada del Grup Bondia, dominades per l'església amb el seu contemporani edifici d'una àmplia nau amb capçalera poligonal i la seva portalada protegida per un gran porxo sostingut amb columnes i la corresponent gran creu de disseny modern construïda amb formigó i ferro al costat de la façana. Una mica més avall, els nous edificis industrials bastits últimament, que junt amb els antics obren noves perspectives a l'economia pobletana. I cap a l'esquerra, llindant amb la plaça les recents edificacions de nous pisos.

És clar que si hi hagués prou lloc, s'hi podrien afegir moltíssimes més coses, i entre elles les escoles, on tants i tants exalumnes aprengueren les primeres lletres. Tampoc hi podria ometre el pont amb les aigües del riu Ter llepant la colònia i els peculiars i recordats horts que el vorejaven cuidats com jardins productius.

Dintre aquest majestuós pastís, hi posaria infinitat de persones de tota condició que ajudaren a desenvolupar la població, barrejades les de més relleu amb d'altres de ben modestes, però que d'alguna manera totes, amb el seu gra de sorra, hi han deixat la seva petja, els seus esforços i les seves il·lusions o afliccions. També com a resum podria fer-hi una mica d'espai per destacar amb lletres daurades aquest vers lleugerament retocat:

*Voldria fer un elogi ben curull de bellesa
per enlairar les glòries del nostre fundador,
i un cop fet, oferir-lo amb tota gentilesa
al galant poble feiner, que recordo amb enyor."*

I aprofitant l'efemèride del centenari, seguim parlant de Bonmatí.

Casualment i en un pla particularment modest, aquest any 1996, rememoro el cinquantè aniversari del meu allunyament del poble, per recalcar

a la vila de Manlleu. Sembla que fou ahir!... i ja fa mig segle que vaig deixar el poble de naixença per iniciar una nova singladura en una comarca totalment desconeguda fins llavors. Quan ets jove hi ha diverses raons que t'empenyen a anar una mica a tomballons per la vida. I mai no és dolent sentir nostàlgies. Fa cinquanta anys que vaig començar a dormir lluny del poble nadiu, recordant aquella petita cambra del carrer del Pi, amb un llit vell de fusta una mica pollada, on agafava el son pensant en més d'una noiet que havia mirat amb benvolença i amb desig, sovint frustrat, de compartir sentiments. I en la nova comarca, semblava impossible viure i dormir sense reflexionar en les meves antigues vivències, lluny de les persones i amistats que vaig conèixer de jovencell. Mai no hauria suposat que ho enyoraria tant, arraulit dintre la vànova per resguardar-me de la diferent i rigorosa meteorologia. Sovint vaig tenir ocasió per cavillar que de cop i volta estava trasplantat en una altra contrada, i ara -recentment-, en tornar al territori gironí, tal volta encara cerco quelcom indefinit que hi vaig deixar. I aquest quelcom pot englobar moltes incidències i sensacions. Esdeveniments que s'han reviscolat, sentiments agradables i també -per què no dir-ho- altres de tristor i fins i tot d'amargura.

I relacionat amb el nostre poble, un dia -ara deu fer uns dos anys- vaig quedar enjòlit quan tres xamoses nenes en esclat de joventut (de quinze a setze anys) volgueren fer-me una espècie d'entrevista per a un treball del seu curs escolar, referent a la vida i costums en un poble petit com el meu durant els anys quaranta. No vaig gosar negar-m'hi encara que la idea no m'esgrecava gaire. Anaven amb vestimenta informal, tarannà desmenjat i amb l'encís de la ingenuïtat propis de la seva edat. Feren preguntes atrevides o insòlites que provocaren l'avinentesa de recordar borralls d'antics esdeveniments de la meua adolescència, per cert molt diferents dels que elles tenen la sort de viure en tots els aspectes. Hi hagué infinitat d'interrogacions, algunes capricioses i fins i tot arriscades, les quals ara no ve a tomb comentar o detallar.

D. Manuel Bonmatí, el fundador.

Eren altres temps, en què la llista de mancances era tan llarga que fins i tot les tres nenes s'estranyaven que algunes coses poguessin ésser veritat. No es poden comparar aquells difícils anys, quan nosaltres teníem aproximadament la seva edat, amb l'època actual. Per fer-se càrrec de tot, més que explicar-ho s'ha d'haver viscut.

Malgrat els problemes que genera l'atur, compulsant la situació del jovent d'ara amb la nostra adolescència, podem considerar que ells i elles frueixen d'una espècie de paradís amb grans avantatges en totes les contingències. Tot i ésser filles o nétes d'immigrants, tampoc eludírem parlar de l'espinesa qüestió de la llengua i la cultura catalanes amb els batibulls i les derivacions que vàrem haver de suportar, litigi que encara ara subsisteix en certs cercles intransigents espanyolistes, els quals s'entesten de fer-ne un problema quan generalment sols existeix en la seva imaginació deformada. *(O com deia el Full del Bisbat de Vic: "a casa nostra, a desgrat d'alguns petits incidents -i encara provocats!- la convivència és molt tolerant, massa i tot, en perjudici de la vernacla. Qui digui el contrari menteix o està mal informat.)*

Les noietes necessitaren saber coses de Bonmatí i dels seus orígens. Malauradament sóc llec en matèries i dades històriques del nostre poble i, amb la meua memòria un xic nebulosa, ho vaig solucionar proporcionant-los les edicions de L'AMIC, d'on extraguieren fotografies

i tota la informació necessària.

Amb cinquanta anys de viure a Manlleu no puc pas vanagloriar-me d'haver fet gaire divulgació del poble de naixença, malgrat no haver mai defugit manifestar la meua procedència. Tampoc ho podia dissimular ja que la meua parla era genuïnament de les comarques gironines. Tot i això el nom de Bonmatí els era totalment desconegut, si no hi afegia que estava a prop de Girona en el marge esquerre del riu Ter, i que els senyors Casacuberta hi havien tingut dues importants fàbriques de filats, bessones de la que posseïen a la Gleva en el mateix municipi manlleuenc i en el mateix riu Ter.

De mica en mica la gent tingué constància de la nostra comarca. I molt principalment uns anys més tard, per l'amistat i la col·laboració del malaguanyat Jaume Pons i la seva esposa Maria, els quals ajudaren intensament a aprofundir amb el coneixement del nostre poble i de la seva gent. Aquest matrimoni cuidaren molt bé de proclamar la bondat, simpatia i els bons costums dels bonmatinencs, explicant amb perseverança i

amb tota classe de detalls les excel·lències del caràcter dels nostres amics i de la manera com foren acollits en les Trobades, com si fossin uns membres més de la colla d'exalumnes. Les alabances foren contínues i reiterades, i donada la seva extensa relació amb gent de Manlleu, comarca i molts altres llocs catalans que freqüentaven sovint a causa de la seva passió pel món sardanístic, el nom de BONMATÍ aviat va ser conegut i admirat.

O sia que feren més proselitisme ells en poc temps que no pas jo amb molts anys. Probablement hi va influir el meu caràcter més aviat introvertit. Mea culpa!

Altres persones fomentaren aquest coneixement, i molt particularment em plau destacar l'amic Josep Prat, que realitza programes sardanístics a Ràdio Manlleu i Ràdio Roda de Ter, en els quals és molt freqüent escoltar per les ones el nom de Bonmatí amb comentaris elogiosos a la família Pons, a l'Isidre Casadevall, a les nostres Trobades i lògicament amb tota la nostra gent a conseqüència de radiar sovint sardanes dedicades o relacionades amb el poble i

a bons amics de tots. Finalitzem, doncs, l'any 1996, celebrant joiosos aquesta efemèride del centenari, i mentre s'apaguen les simbòliques cent espelmes del desitjat pastís, amb el fons musical i coral de la sardana "Bonmatí 1896", d'en J. Pons, brindem tots per mantenir l'adhesió als nostres orígens, revifant el passat i gaudint del futur, sense deixar d'entonar: FELIÇ, FELIÇ ANIVERSARI, I QUE SIGUI PER MOLTS ANYS...!!!

I acabo amb un fragment d'una poesia de J. Ollé, que serveix per evocar els admirats Isidre Casadevall i Jaume Pons tan vinculats a la colònia, i lògicament també tots els altres companys absents que no han pogut assistir a les celebracions:

Des de la llum més alta
potser ens esteu mirant.
Avui, feu molta falta
i el buit es fa més gran.
Tothom, pensi el que pensi,
us veuen al seu davant:
és molt fort el silenci
amb el vostre lloc vacant.

Pere Motjers

"EL MEU POBLE "

(En record de l'amic Manel Puig Comes)

Estimo el poble que em va veure néixer
i amb humilitat he volgut servir,
demano salut per a fer-lo créixer
i que un jorn sa terra m'aculli al morir.

Estimo el bell verd d'aqueixes muntanyes
i l'ocell que canta en les branques del pi,
i en la tardor grisa el groc dels pollancres
mentre l'aigua llisca arran del camí.

Estimo els consells que la mare em dava
i que amb son exemple m'ensenyà a seguir,
i el reny amorós i sever del pare
que moltes vegades m'alleujà el camí.

Estimo la gent que tinc a la vora
puix que amb ella he vist la vida passar,
els infants, els vells, l'amic i l'esposa
i el company fidel que un dia ens deixa.

Estimo la casa on vegí la llum,
el carrer, la plaça i el vell campanar,
i el tendre fullam que porta el perfum
quan la primavera comença a esclatar.

Estimo l'infant curull d'esperança,
el jove que anhela promeses d'amor,
i la donzellea bonica i galana
que cova un idil·li al fons del seu cor.

Benet Valenti i Guitart
(Poesia presentada al Certamen Literari
de Sant Jordi - Any 1988)

Records d'una caminada

Eren les dues de la tarda d'un Dijous Sant, l'onze d'abril del 1963, quan pujava al tren d'Olot a l'estació d'Anglès, junt amb dos amics i les seves dues filles.

El temps no era gaire bo, amenaçava pluja. Agafarem bitllet per a les Preses; però quan parà el tren a l'estació d'Amer plovia a bots i barrals, tant, que en el nostre compartiment hi havia una gotera. Aprofitarem la parada per canviar de vagó.

Arribant a les Preses els xàfecs no paraven. No hi hagué més remei que avisar un taxista per tal que ens portés fins a Sant Privat. L'home no feia gaire bona cara: imagineu-vos cinc persones i les corresponents motxilles dins un cotxe (no gaire gran). El cas és que ens hi portà, cosa que agraiem.

Ens aixoplugarem dins el bar restaurant Can Mulleres. Quan parà de ploure, ja ens teniu enfilant el camí de Santa Magdalena. Tot just a l'ermita de les Olletes, altra vegada unes gotes grosses anunciaven més pluja. D'aigua poca, però de calamarsa força; havíem d'anar amb compte de no relliscar sobre una blanca catifa. Però era qüestió de no perdre temps. La pujada del camí era més pronunciada, àdhuc força escalonada. Per fi, el bosc deixà pas a un gran prat, havíem arribat a Santa Magdalena del Mont.

Adossada a l'ermita, una casa on residia un matrimoni amb una filla. A més de tenir cura de l'ermita feien de pastors i alhora d'hostalers; persones molt amables que ens donaren allotjament per aquella nit amb sopar

El santuari de Cabrera l'any 1963.

inclòs (mongetes amb botifarres i amanida), davant d'un foc ple de tions.

Després d'albirar les llums d'Olot, a dormir, ja que feia força fred. No cal dir que calia enfilarse per pujar al llit.

S'hi quedaren, també, quatre excursionistes d'Olot, que, per cert, s'aixecaren abans que nosaltres i un d'ells em canvià l'impermeable que tenia penjat en un dels crocs de la paret.

Després d'esmorzar, camí enllà, vorejarem el puig del Llop i el de Tussell, per arribar al mateix cim del Puigsacalm (1.515 m), presidit per una creu i un petit Naixement (que uns bons excursionistes havien tingut cura de posar-hi). Pel camí, m'havien dit els acompanyants que gaudiria d'una vista meravellosa (ells ja hi havien estat). Però, renoi!, de bell panorama res de res: una boira espessa que envoltava la muntanya ho impedia; semblava que voléssim sobre núvols. Debades esperarem llarga estona; el mantell boirós es resistia a desaparèixer.

Decidírem, doncs, seguir el camí, muntanya avall, fins a trobar la font Tornadissa. Després, per un camí suau, la collada de Bracons i, bosc avall, a l'ermita de Sant Nazari de la Vola, lloc tranquil i encerclat de plantes. Dinàrem i tornem-hi.

Trobàrem el mas Güell i la riera Fornés i per carreteres de bosc, força fressades, anàrem a Sant Julià de Cabrera, petit nucli rural on, ja entrada la tarda,

uns pagesos del voltant acudien a l'església per assistir a la funció del Divendres Sant.

Ara, muntanya amunt per arribar a l'ermita de Cabrera, no sense abans patir la nostra per voler fer drecera sense camí i pujar pels esglaons de pedra que es troben abans d'arribar a l'ermita.

Ens donaren, també, sopar i estatge; però, per falta de lloc, haguérem de dormir tots cinc en un mateix llit (valia més allò que res). La foscor era intensa i podíem albirar clarament moltes llums de la plana de Vic.

L'endemà -després de contemplar admirats les cingleres de Cabrera-, continuarem muntanya avall trencant cap al sud-est. Passada la gran masia de la Torra i vorejant els espadats d'Ayats i més tard havent contemplat l'estany de les granotes, arribàrem al santuari de la Salut, havent caminat quatre llargues hores.

Un dinar lleuger i altra volta muntanya avall fins a Sant Feliu de Pallarols; pujar al tren i arribada a Anglès al capvespre del Dissabte de Glòria, fatigats però contents.

Del que us acabo de contar, en poden donar fe els amics i companys de l'aventura: l'Adolf, en Joan i llurs filles, la Ma. Dolors i la Rosa, tots d'Anglès.

Anglès, tardor del 1996

Casimir Pla

Història de Bonmatí escrita en rodolí

Avel·lí Rovirola Pons

(Extret de l'Auca de Bonmatí 1896-1996, de Roser Martínez)

Any 900: Cabanyes era una veïnat, de Constantins depenia i el mas Bonmatí n'era part.

949: El comte Borrell ha deixat el nom de Llor documentat.

1359: Els senyors de Bonmatí durant un temps regiren d'Amer el seu monestir.

1426: En Pere de Bonmatí del Llor va comprar el molí la documentació del qual signà un dia el rei Martí.

1853: Neix a la casa pairal Manuel Bonmatí de Cendra però l'aigua baptismal a Constantins la va prendre.

1867: Mor d'accident a la mina Joan, pare de Manuel, i un immens dolor domina família i poble fidel.

1897: Ja canalitzen les aigües per fer les futures fàbriques.

1897: Es començaren les obres de la futura colònia i els paletes i manobres bo i treballant fan història.

1897: A Vilanna ja passava el "dinàmic" tren d'Olot, la colònia demanava de fer-hi un baixador.

1898: Per fi a la colònia la indústria ja funciona.

1899: Els gironins van votar D. Manuel per diputat. I quatre anys va actuar.

1901: Una església es construí per als veïns de Bonmatí.

1906: Entre Bonmatí i Vilanna creuava el Ter una barca, i un pont es va construir per passar d'un lloc a l'altre.

1910: Una indústria nova arriba, amb l'aigua del Ter s'ha creat; ara movent les turbines ja fan electricitat.

1911: Per ser un tradicional carlí rebé un càlid homenatge Don Manuel Bonmatí.

1914: Als seixanta-un anys d'edat mor Manuel, de Bonmatí, el qual va ser enterrat al nou cementiri d'aquí.

1921: Un accident a "la Carlota" entristeix tot Bonmatí moren ofegats set homes fins n'hi havia algun d'aquí.

1924: El futbol molt agradava i fent un esforç col·lectiu el jovent per fi estrenava un bonic camp vora el riu.

1929: El rei Alfons tretzè un dia per Bonmatí va passar seguint el curs de la via a Olot amb tren arribà.

1931: L'any trenta-u, es va votar, i, a Bonmatí, molta gent escolliren Macià per ser el primer president.

1932: En gremis i sindicats s'uneixen obrers separats.

1933: L'Anna Maria Torras fundà un centre de cultura ensenyant i formant noies per una vida futura.

1936: Una guerra ha començat i es cometen disbarats.

1936: Al front molts joves marxaren cap a un incert destí, alguns mai no tornaren al seu poble: Bonmatí.

1936: Moltes notícies arriben per la ràdio des del front les quals la premsa confirma i horroritzen a tothom

1937: Enguany no es fa pas la festa, però es recapta un dineral per als ferits de l'hospital.

1937: Els alumnes de l'escola fan la revista L'AMIC, i el mestre Cèsar Ballesta és director de l'equip.

1936-39: Mancaven molts articles de menjar i de vestir, de gana prou que n'hi havia però de pau... ni un bocí.

1939: "La guerra ja s'ha perdut", això ara diu tothom, però allò que és més fotut és que ens han fet volar el pont.

1939: Envers la frontera molts van desesperats formant llargues fileres convertint-se en exiliats.

1939: Car l'exèrcit guanyador a molts empena de por i, per pensar diferent, va a la presó molta gent.

1940: Un fort aiguat hem patit que el nou pont ha destruït, però costa pocs calés ja que el fan els presoners.

1940: De feina prou que n'hi ha i per poder treballar fins arriba algun murcià.

1945: Per un conflicte que hi ha la Paperera Torras se'ns en va cap a Flaça.

1951: La Verge de Fàtima arribà i tota la colònia s'hi volcà.

1952: Ja tothom està content car no hi ha racionament.

1959: Soldats que a Bonmatí moriren al "Valle" els han portat, els pobres mai suposaren de reposar al "seu costat".

1963: Saiols, Ribas i Solà: qui els ho havia de dir que per un dia serien els tres reis de Bonmatí!

1967: La colònia té un problema, la gent vol viure millor. D'un grup va sortir la idea de fer una urbanització.

1969: El setze de juliol de l'any 69 varen treure el tren d'Olot causant un gran desconsol.

1969: De feina no en té tothom, i Bonmatí està trist, hi ha sort d'en Casademont amb els seus bons embotits.

1969: Però a Bonmatí hi ha reacció: s'entreguen quaranta habitatges i n'hi ha més en construcció.

1972: El poble ha anat creixent i un flamant grup escolar han hagut de modificar per formar nens i jovent.

1973: El bisbe de Girona beneeix l'església nova i la Puríssima m'és patrona.

1975: Molts de joves demanaven que es fes un camp de futbol i amb l'esforç que tots posaren van aplaudir el primer gol.

1980: Una nova aula s'aixeca ja que el poble va creixent; nens i nenes ho agraeixen tot treballant de valent.

1981: Levi's fabrica uns pantalons que tenen fama a tot el món.

1984: De cementiri particular a municipal va passar.

1985: Als mestres van homenatjar els exalumnes una vegada i tant els va emocionar que cada any fan la trobada.

1985: Si fa temps que no hi aneu i a Bonmatí us arribeu, ha canviat, com veureu, Oh, qui l'ha vist i qui el veu!

1985: Uns exalumnes han decidit tornar a donar vida a L'AMIC.

1987: Per regalar la font de la Rovira als propietaris senyors Carreras donem gràcies molt sinceres.

1987: Per Sant Jordi se celebren les Jornades Culturals; el poble se les estima car semblen ja uns jocs florals.

1987: Neix una revista escolar i *Llapis màgic* li van posar.

1988: Bonmatí cada any celebra una marxa popular, molts marxaires hi assisteixen ja que els plau molt caminar.

1988: Fou pionera la Dolors Saltor d'ensenyar noies d'aquí a cosir algun botó i fer puntes al coixí.

1988: Una carretera van estrenar per unir Bonmatí i Sant Julià.

1988: Una escultura ens recordarà que Don Manuel van homenatjar.

1990: Un escut es dissenyà per als pobles que es van ajuntar.

1990: La capella de Sant Julià la varen molt bé restaurar i quin goig ara que fa.

1992: A can Muné un dia hi van plantar una aulina. És tan formosa i fina que ara tothom se l'estima.

1994: Uns alumnes aplicats van anar fins Anglaterra amb tots els "gastos" pagats.

1995: L'aigua ara no és potable és del tot desagradable i fins causa mal de panxa.

1995: El pont ja està ampliat quin goig fa un cop acabat!

1996: Benet Valentí l'historiador d'aquí, ha escrit un llibre que cal llegir que parla de Sant Julià i Bonmatí.

Recordant la infància i l'adolescència a Bonmatí

Si no guardéssim afecte al poble que ens ha acollit en la juvenesa no seríem pas mereixedors de manifestar-nos fills seus. Enguany, amb motiu de commemorar el primer centenari de Bonmatí, em plau en honor seu fer palesa la infància i l'adolescència que hi vaig viure.

Per a recordar-ho em cal situar entre els anys 1950 i 1975, per fer referència a aquells nois que ara ja en tenen 40 i 50. En la memòria encara retinc la colla de vailets que anàvem a l'escola amb el Sr. "Arturo" i les noies que ho feiem amb la "Doña Asunción". El nivell cultural que d'ells rebíem, Déu n'hi do! Però motivat per la imposició del règim que imperava al país l'ensenyament es practicava totalment en castellà. De català... ni un borrall. Hi havia pares que gaudint de millors possibilitats econòmiques, mitjançant l'enyorat tren d'Olot, enviaven llurs fills a estudiar a Girona al col·legi de la Salle o dels Maristes.

A la colònia, a la tarda, un cop havíem acomplit les corresponents obligacions del col·legi i havíem berenat, anàvem a jugar i, per què no dir-ho també, fèiem algun disbarat. Jugàvem pels carrers, per la pineda i pels boscos del voltant de can Moner, del mas Joan i del mas Lluell, uns bonics paratges que consideràvem allunyats de la colònia i en els quals ara hi ha ubicat el nou Bonmatí.

Jocs? A futbol a la plaça, trencant de tant en tant algun vidre, i a *saco* a la paret de l'estanc, on sovint provocàvem l'encreuament dels fils elèctrics amb els consegüents focs d'artifici. Les boles, la baldufa i el cavallfort també eren els nostres divertits passatemps; com també ho era poder saltironejar per sobre de les pesants bales de cotó de ca l'Armengol abans de ser emmagatzemades pels seus treballadors, mentre que les noies, només pel fet de ser-ho, ja tenien el deure d'aprendre a cosir i fer punta de coixí.

En arribar l'any 1958 va prendre possessió com a capellà de la colònia l'avui rector de la parròquia, Mn. Àngel, el qual va organitzar una bonica setmana Mariana amb actes com ara processons, prediccions, programes a la ràdio amb entrevistes, poesies, etc., on la joventut va tenir una participació molt important.

Que bonic és recordar els casals dels estius amb sessions de cine i teatre a la sala catequística, les immersions a les trans-

La plaça de la colònia l'any 1950.

parents aigües del Ter, les excursions a Montserrat, els Àngels, Núria i Lourdes entre d'altres.

A la colònia va donar un relleu molt interessant en actes populars i a l'església la formació d'una coral composta d'homes, dones i gent jove, que en les grans festivitats es lluia cantant a quatre veus la missa de Perosi i les caramelles en la Pasqua de Resurrecció.

En la dècada dels anys setanta, el progrés que va experimentar Bonmatí ens va portar al naixement del Grup Bondia i a la construcció d'una escola pública, un temple parroquial i unes noves indústries, que ara són la font de riquesa dels bonmatinencs.

Però tot això ja s'escapa del feliç període que he volgut recordar, durant el qual els nostres pares a toc de campana havien d'anar a treballar a la fàbrica, com també les vesprades quan sortíem al carrer amb els veïns per fer petar la xerrada, un bonic costum que de mica en mica s'ha anat perdent.

Bonmatí, de dia en dia, ha anat canviant, però sempre ha estat per millorar la nostra vida. Els avenços que el progrés ens ha portat, com són el cotxe, la televisió i altres comoditats, han fet desaparèixer aquelles tradicions tan boniques i enyorades, de les quals tan bon record encara servem els vailets dels anys cinquanta i seixanta.

La nostàlgia i l'estima m'han fet recordar, encara que sigui a grans pinzellades, els temps de la meua infància i adolescència viscuts a Bonmatí.

Miquel Figarola i Pigem

L'AMIC al llarg del temps

Com tots sabem la publicació de L'AMIC, des que nasqué el llunyà 1937, no ha estat contínua en el temps, sinó que ha tingut dues etapes ben diferents, de les quals procuraré fer una descripció relativament senzilla.

La primera es desenvolupà a l'època de la 2a República, en què, malgrat els molts errors que es van cometre, és innegable que l'ensenyament havia estat una de les feines més ben fetes. Els mestres, homes i dones lliberals i entusiastes, s'esforçaren per inculcar als nois i a les noies, educats com iguals, idees d'àmplia tolerància, responsabilitat i respecte vers els altres.

El nostre butlletí, L'AMIC, neix en aquells moments per ajudar a propagar aquelles idees, encarrilat per aquell gran home i inoblidable professional de l'ensenyança que fou el Sr. Ballesta.

A Bonmatí els mestres d'aquella època feren una tasca importantíssima en tractar de manera eloqüent temes com els drets de les persones i el dret a l'existència de la llengua pròpia de cada poble i nació.

Dins aquest context L'AMIC, com molt bé diu en la seva primera llista el seu promotor el Sr. Ballesta, mestre de Bonmatí, surt amb ímpetu i ganes d'ésser un campió en la lluita contra les males passions i els baixos instints, contra la incultura i a favor de la justícia i la

germanor que hi ha d'haver entre els homes. Una vegada acabada la guerra, amb el resultat conegut per tothom, el nou règim dedidà els seus esforços a desfer tot allò que havia fet la República, i molt particularment a Catalunya. Es va voler fabricar una nova generació d'espanyols educats en l'obediència, la disciplina i el culte al nou Estat.

Aquells antics mestres foren perseguits i expulsats per les seves idees i

en una trobada, va suggerir la idea, d'una manera espontània, de recuperar L'AMIC i de restaurar-ne la publicació, però aquesta vegada d'una manera autònoma, impulsats per la ferma convicció que aquesta seria la millor manera de retrobar-nos i, alhora, fer justícia a una iniciativa tan cultural i humana com foren l'origen i les intencions del nostre butlletí.

La publicació dels primers exemplars de la segona etapa va ésser una tasca difícil, ja que s'hagueren de vèncer les dificultats que sempre comporta la posada en marxa de qualsevol publicació, com són: impremta, paper, etc. Però gràcies a la voluntat i convicció dels seus promotors es resolgueren tots els problemes i L'AMIC va veure la llum per segona vegada. Ara, tot això està superat i cal que, amb la col·laboració d'autoritats locals, entitats i la parti-

molts d'ells fins i tot hagueren d'exiliar-se. Amb la nova educació, L'AMIC va desaparèixer de l'escola, amb la qual cosa finalitzà en aquell moment la seva primera etapa.

La memòria d'aquell temps trist ens fa prendre consciència que les guerres són el gran drama no superat del segle XX, com veiem a Txetxènia, Bòsnia i Hercegovina i tants altres indrets.

Afortunadament després de 50 anys, en un país que ha recuperat la democràcia, un bon dia un amic i exalumne,

cipació activa de joves generacions d'alumnes i professors, la publicació continuï assolint més alts nivells.

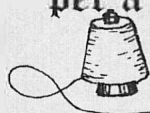
La continuïtat de L'AMIC fou un encert, i no voldria acabar sense aconsellar al lector que no es limiti a fer d'aquests exemplars una sola lectura, i encara menys distreta i precipitada; ha de fer que sigui un d'aquests butlletins que sembla que guanyi cada nova vegada que el llegim.

Res més. Endavant!

Joaquim Vila Bancells

Fe d'errades

Cronologia
per a una història
Bonmatí

Pàgina 72 - Any 1936, 2n paràgraf.

En lloc de dir "Miquel Massana", ha de dir "Josep Massana".

Pàgina 86 - Any 1953.

En lloc de dir "Juan José Castillo", ha de dir "Enrique Rubio".

Coneguem la nostra història

Fins l'any 1983, Sant Julià del Llor i Bonmatí no havien tingut mai cap lligam oficial; només existia el vincle de bon veïnatge que era motivat per l'elevat nombre de gent que acudia a l'antiga colònia per motius laborals i que donava, així, molta vida als comerços de la colònia. Com que a partir del 1983 els dos nuclis es van constituir en municipi, llurs habitants han avançat perseguint un mateix fi. Per tant, la història de Sant Julià està vinculada a la de Bonmatí i viceversa. Per aquest motiu, encapçalo aquest treball amb el nom de "Coneguem la nostra història" amb el subtítol de:

LA MINERIA A SANT JULIÀ

El bell cim de la muntanya de Sant Julià està situat a 295 metres d'altitud i durant molts anys l'home, amb l'afany de trobar-hi minerals com ara: barita, plom i ferro, ha escrutat el seu interior en totes direccions obrint-hi mines i pous.

El 1984, el tot just estrenat Ajuntament de Sant Julià i Bonmatí va prendre la responsabilitat d'evitar qualsevol accident fent taponar totes les entrades de pous que posaven en perill aquella gent que desconeixia el terreny, especialment caçadors i boletaires.

Es troben les primeres dades d'explotació de jaciments de galena a la muntanya l'any 1734, el mateix any que l'autor Carrera i Pol assegura que s'explotava a Osor i Anglès i altres indrets de la zona galena i ferro, sempre amb mitjans artesanals que aprofitaven el cel obert i el llum d'oli per recuperar metall. (Dels Quaderns de la Selva, núm. 8).

En el decurs del temps han estat moltes les companyies que intermitentment han intentat treure profit de la suposada riquesa del seu mineral. Des dels seus inicis, les mines han tingut dos sectors. El primer estava situat entre el carrer Nou i el carrer Petit i el formaven tres mines: la Carlota, la Rosa i San José, en les quals predominava el plom. Darrere la muntanya, l'altre sector era el que prenia més extensió; mai no va ser tan pròsper com el primer, ja que se n'extreia barita amb una quan-

titat molt minsa de plom. En aquesta part, generalment el producte va ser escàs, a excepció de la mina mestra que portava el nom de la Vigilada, que era explotada conjuntament amb l'Abundant 1a, i l'Abundant 2a per la companyia La Confianza, entre els anys 1853 i 1866. Estaven situades dintre de la propietat de cal Ros (Garganta). Hi va haver nombroses mines obertes; només cal anotar els noms següents: el Serrat blanc, Santa Antonia, la Velata, la Rosario, la Josefa, la Carmen, la Manuela, Maria Pilar, Inés, Gabriela, Maria Teresa, Ramona, etc. (mai no he sabut perquè les mines gairebé sempre porten noms femenins). Amb tot i el nombre de mines, aquestes ocupaven pocs treballadors i algunes extraccions es feien a cel obert. Eren empreses de poca envergadura que sovint produïen resultats

Interior de la mina de barita. St Julià del Llor

ruïnosa. Ja ho deia un expert veterà facultatiu de mines: "Una mina es un agujero que necesita un ingeniero y un tonto que ponga el dinero". Baixaven la barita a l'estació de Bonmatí, perquè després fos carregada als vagons. Això va ser a partir del 1906, any que va ser construït el pont de Bonmatí, perquè abans havien de travessar el riu mitjançant una barca. Es troben algunes notes a l'arxiu parroquial de Sant Julià apuntades pel capellà Mn. Cadanet, que no tenen pas gaire importància, però on referint-se al pobre desenvolupament de les mines diu que el 1852 "los que hi treballen o han treballat són uns pobres de Cartagena y algun gavachs, que entre lo que troben i naps que roben viuen desgraciadament, però ells de festa no en fan... eren tan tontos, que uns treballadors al saber que venien los principales per veure la obra van tirá un cabás de bernis en un altre pou del dits per fer creure que allí hi havia mina i lo que intentaven era prolongar lo treball que crec que era cosa de tontos".

La Carlota, la Rosa i San José, de l'altre sector, posseïen força abundància de plom, com després veurem. L'època de la primera guerra europea, del 1914 al 18, i la seva postguerra va ser la més brillant i esplendorosa que va viure la mineria en general. Aital esplendor es va repetir durant els anys de la segona guerra europea i els de la postguerra espanyola. La necessitat de mineral era tan important que fins i tot als minaires se'ls subministraven productes alimentaris.

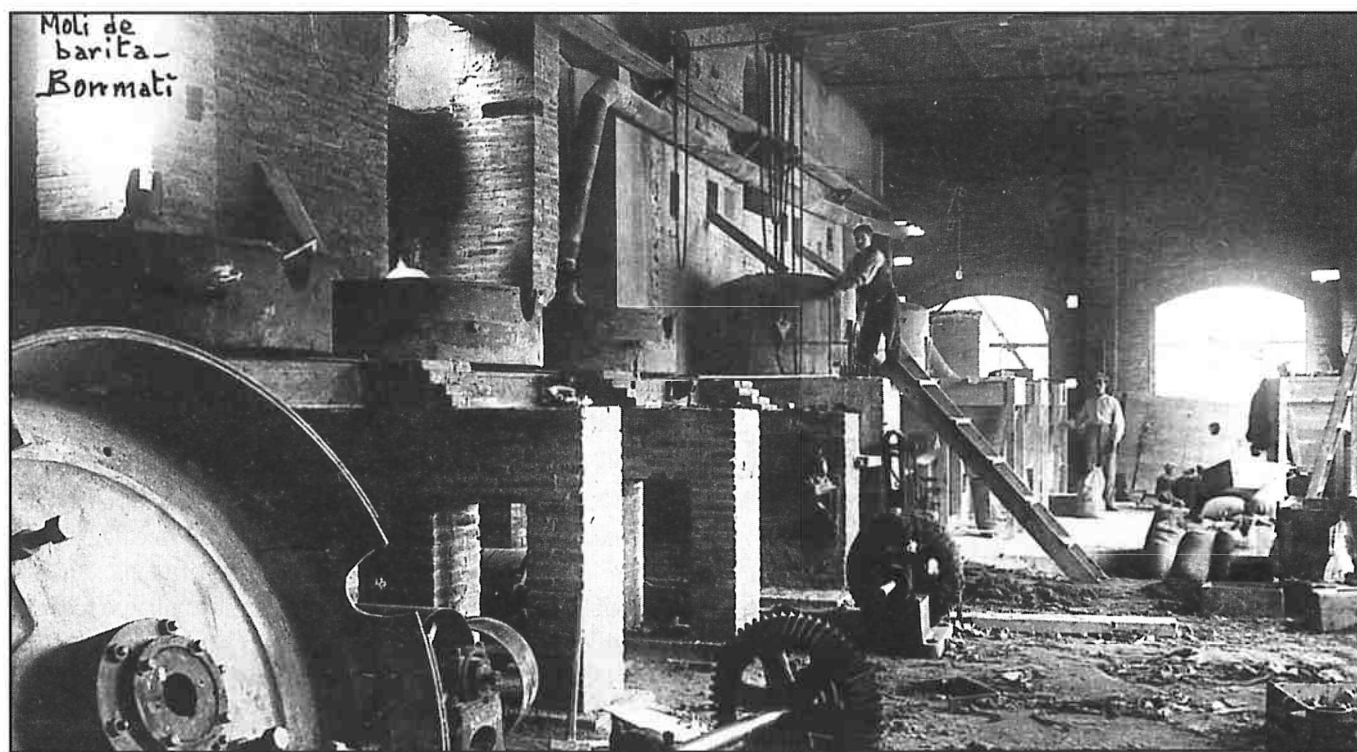
Durant aquests anys d'esplendor, entre totes van arribar a tenir col·locades unes 300 persones. És clar que les feines de rentar i seleccionar mineral ocupaven moltes dones i mainada, mainada que amb l'autorització del capatàs, durant la quaresma, abandonava la feina cada dia una estona perquè el capellà els havia de preparar per a fer la comunió. Tal puixança va afavorir molt la colònia Bonmatí, ja que hi havia famílies de minaires que hi vivien. També l'administració funcionava des d'aquí,

concretament al carrer de Sant Ramon, 7. Els dissabtes, que eren els dies de cobrament, els establiments de la colònia feien el seu agost.

L'abundant extracció de barita i plom d'aquestes mines va obligar la companyia explotadora a aixecar un molí amb 12 moles en el lloc que avui és conegut per la plaça del Motor. La mina la Vigilada estava situada entre les masies de la Rovira i can Rigau i tenia el pou principal, que superava els cent metres de profunditat. El material extret era traslladat amb matxos fins a la Rovira, després mitjançant un tir de vagonetes era baixat fins a can Verònic, passava a tocar del cementiri, travessava el pla de Bonmatí fins arribar al lloc que coneixem per can "Sidro", on es descarregava i es feien les operacions de selecció i rentat. Després, aprofitant un desnivell, per mitjà d'una "tramuja" o rampa el mineral anava a parar al molí.

Entre els anys 1910-20 la falta de mitjans de tota mena, entre ells el del transport, es feia notar molt i això obligava les ments a ser més enginyoses. La mina la Vigilada tenia un bon desnivell i el recorregut es feia sense cap animal; això sí, davant i darrere del tir de vagonetes, hi anava un treballador amb una galga per evitar que s'embalés. El retorn del reguitzell de vagonetes buides es feia amb un matxo.

El plom extret de la barita, les moles el convertien en granet i era enviat amb saquets, mentre que la barita era traslladada a l'estació segons que era feta la comanda: triturada o entera. Els propietaris, quan venien el terreny per perforar, sempre feien constar a l'escriptura que, si la companyia abandonava l'explotació, els terrenys tornarien a passar novament al venedor com també tots els béns que s'haguessin construït durant les excavacions. Així, en Garganta (el Ros) va recuperar tots els terrenys de la Vigilada i en Bonmatí, l'edifici del molí de la barita aixecat el 1915, local on més tard va instal·lar un motor Diesel com auxiliar de les seves indústries elèctriques. D'aquí ve que aquest espai avui encara es conegui per la plaça del Motor.

En Pere Rajolet amb els matxos a punt d'emprendre el camí cap a la mina.

Entre els anys 1912 i 1919, va ser propietari de la Vigilada el marquès de Santmori, però després la va traspasar a Manuel Portella Valladares, un senyor que el 1934 va ser governador general de Catalunya i el 1935, cap del govern de la nació. El facultatiu de la mateixa mina era un senyor castellà de cognom Maldonado. Actualment en el cementiri de Bonmatí, en un dels primers nínxols, encara hi ha una làpida recordatòria del 1915 d'un seu fill que va morir a Bonmatí. A la mina la Vigilada l'any 1914, s'hi va muntar un motor auxiliar de gas pobre que pesava 16 tones i va comportar un gran problema per al seu transport. També van tenir-hi un paper molt important els enginyers de mines Bertran i Musitu i D. Manuel López Mandoley.

Per allà el 1920, quan la guerra europea ja s'havia acabat, va minvar l'eufòria minera i l'esmentat López Mandoley va abandonar la mina i es va emportar força treballadors, especialment personal d'altres províncies, a treballar a Barcelona en la construcció del metro.

Explicava en Pere Rajolet que amb el seu carro feia les tragines de barita per a les mines i que era amic del Sr. Mandoley, i que l'any 1923 aquest el va passejar a cavall d'una vagoneta ensenyant-li el recorregut que en aquell moment tenia el metro en construcció. Li explicava que tot el treball el feia mitjançant torns, pics, pales, vagonetes i carros. És clar, la perforació de la línia del metro no era altra cosa que una galeria subterrània, com si d'una mina es tractés. De Bertran i Musitu, López Mandoley i Manuel Portella Valladares, diferents cops m'he n'havien fet esment a més d'en Pere Rajolet, el meu pare, en Lluís Ribas, en Lluís Sánchez i en Joan M. Bonmatí. Els dos últims, actualment en vida, havien tractat personalment aquests senyors.

El segon sector minaire estava situat entre el carrer Petit i el carrer Nou i el formaven les mines la Carlota, San José i la Rosa,

que van gaudir fins l'any 1921 d'una gran prosperitat. La gran quantitat de plom que hi havia adherit a la barita, adobat amb la guerra que va assolir Europa, van ser factors primordials perquè l'exploració fos pròspera.

Aquestes mines estaven sota el control de la companyia La Andaluza i en arribar el 1900 en va adquirir els drets un grup de propietaris format per en Bonmatí, en Riubrugent de Sant Julià, en Bosch de Vilanna i en Casanovas i l'Auguet d'Anglès, però l'economia no va pas ser gaire falaguera. A Anglès les excavacions conegudes per les mines del Sant Pare

eren propietat de la Santa Seu i romanien tancades per falta de rendiment, i l'encarregat de l'administració, que era el bisbat de Girona, va arrendar uns motorsbomba i altres utensilis a les esmentades mines de Sant Julià. Es veu que aquest grup de socis no complia els pactes de pagament, perquè trobem una nota a l'Arxiu Diocesà de Girona que diu: "1905. En mayo, reunidos en este palacio ante el Sr. Sivilla (el Sr. Sivilla era el bisbe) los señores Bonmatí, Cendra, Riubrugent, Casanovas, Auguet i Bosch, entregaron cien duros cada uno en pago total y estimación del arrendamiento de dos máquinas y sus accesorios a fin de desaguar una mina en el lugar de San Julián del Llor".

L'any 1917, en plena guerra europea, la societat es dissol i n'adquireix tots els drets un membre del grup: Josep Bosch. Aquest dona la part corresponent a cada soci, mentre en Josep M. Bonmatí Pujol li fa un préstec de 300.000 pessetes. Les aspiracions d'en Bosch són molt optimistes i com que pensa que el filó o les bosses de plom continuen en direcció cap al riu, creu que trobarà la veta a l'altre costat del Ter. Fa alguna temptativa amb l'aprovació de la Jefatura de Minas de Girona, però l'intent queda avortat. La Ricarda i Maria Teresa són els noms que es van donar a les mines del fallit projecte. El lloc d'ubicació era prop de can Marquès del Pla d'Avall.

La Carlota i la Rosa funcionen a tot ritme fen torns de dia i nit i són molts els treballadors de la rodalia que en depenen. Prova del florent avenç a l'Arxiu Parroquial de Sant Julià hi ha una nota que diu: "A principis d'abril de 1853 han començat a treballar en la fundició que edificuen en lo terme de Bonmatí entre les afrontacions de Contestins ab esta parroquia." Aquesta foneria va ser aixecada per la companyia La Confianza i sempre l'hem coneguda amb el nom de la Fundaria. En aquesta, s'hi varen construir dues estades per als principals. Els forns estaven situats a la dreta de la casa, entre el canal i la carretera.

En Joan Bonmatí i Masachs era el qui proporcionava l'aigua

del rec, del qual en gaudia tots els drets. Un dia nefast i trist enterbolirà la vida laboral de les mines. Serà una desgràcia que repercutirà en la vida de set persones, que moriran ofegades a l'interior de la mina.

Però, abans de comentar aquest fet luctuós, cal esmentar-ne un altre d'anterior. Era l'any 1867 i va morir d'accident en una mina en Joan Bonmatí i Masachs, de 34 anys, amo de la casa Bonmatí i pare del qui seria el fundador. El tràgic accident va ser interpretat maliciosament i després de molt de temps d'investigar el cas els tribunals de Girona van dictaminar que havia estat una desgràcia fortuïta sense intencionalitat. Hi va haver diferents versions sobre el fet. En una d'elles es deia que el pou de l'accident estava situat molt a prop del límit del terreny que era propietat d'en Joan Bonmatí, i aquest tenia la temença que la mina en el seu interior entrava en el subsòl de la seva propietat. Vet ací que un diumenge a la tarda, quan ningú no hi treballava, en Joan Bonmatí va intentar baixar al pou i va ocórrer l'infortuni caient al fons, on va morir.

Algú va provocar la caiguda? Els tribunals van fallar l'accident com fortuït, per bé que l'opinió pública sempre va creure que havia estat un assassinat.

Una altra versió era que a la casa pairal Bonmatí en Joan encunyava moneda i mentre feia aquesta feina va tenir un accident, una caiguda que va resultar mortal. Per dissimular el frau, a la nit, van traslladar el difunt a la seva mina, però com que a tocar n'hi havia una altra, es van equivocar i el van posar a la mina del veí.

Tant si és certa la primera versió com si ho és la segona, com si n'hi hagués una tercera, el misteri que va envoltar el fet fou que s'esqueia en un diumenge i les mines estaven paralitzades.

En "Cisquet de can Xicot", que només tenia deu anys i ja feia de xerric a la mina, explica que l'altre accident que he esmentat va ocórrer la nit del 20 de desembre del 1921. Havia estat aixecada una paret de totxos per separar un espai i fer dos compartiments. Aquesta paret va aguantar molt bé la pressió de l'aigua, però en el departament que quedava buit s'hi va aprofundir un pou, i l'error va consistir que quan van ser a certa profunditat varen obrir una galeria per sota del departament que retenia l'aigua. Ja feia una colla de dies que als minaires els aclaparava un cert pessimisme, perquè del sostre de la galeria es despenia algun manyoc de fang. Quan s'anava a començar el torn de nit, com que els set treballadors no es decidien a baixar a la galeria per por, temeràriament, per incitar-los, l'encarregat, que a l'hora es cuidava del funcionament de les bombes, va baixar desafiant el perill seguit al seu darrere per tot el personal. El temut mal presagi es va fer realitat en plena nit. L'enfonsament del departament que aguantava l'aigua va ser causa que hi morissin ofegats els set homes; només es va salvar l'encarregat, que va arribar just a dalt mitjançant l'escala que hi havia empotrada a la paret, però amb l'aigua que li arribava a mig cos. Els dissortats negats van ser extrets a còpia de dies, ja que l'últim va ser recuperat l'onze de febrer, és a dir al cap de 22 dies.

Aital calamitat va significar la mort dels set homes i l'abandonament de les mines. L'amo de l'explotació, en Bosch, va quedar econòmicament arruïnat i endeutat. A més del préstec

que li havia fet en Bonmatí, també tenia pendent una forta quantitat de diners que corresponia al subministrament d'electricitat.

A en Josep M. Bonmatí li van ser atorgades les mines i el seus béns, inclosa la casa de pagès de can Vila. Als familiars dels set morts se'ls va assignar una indemnització de 400 duros, una compensació que no han cobrat mai. M'explicava un familiar dels afectats, que era arrendatari de terra de cultiu de la propietat de l'arruïnat propietari Bosch, que a ells els van bonificar amb l'arrendament gratuït per uns pocs anys fins que va passar a ser propietari d'en Josep M. Bonmatí.

Els cossos dels set homes foren trobats els dies següents: 3 de gener de 1922: Manuel González González, 31 anys, natural de la Unión (Múrcia) i veí d'Anglès.

16 de gener de 1922: Joan Puigdemont Antoné, 48 anys, natural i veí de Sant Julià.

16 de gener de 1922: Joan Sidera Viñolas, 19 anys, i veí de Sant Climent d'Amer.

16 de gener de 1922: José Ridaó Flores, 37 anys, natural de Múrcia i veí d'Anglès.

17 de gener de 1922: Esteve Vilanova Blanquera, 23 anys, natural i veí de Sant Julià.

17 de gener de 1922: Fernando Gallego García, 37 anys, natural de Mazarrón (Múrcia) i veí de Bonmatí.

11 de febrer de 1922: Manuel Oller Ridaó, 21 anys, natural de Mazarrón (Múrcia) i veí d'Anglès.

(Extret del llibre d'òbits de l'Arxiu Parroquial de Sant Julià).

L'últim a explotar les mines de Sant Julià va ser Joan Ripoll Arbolí, mitjançant un permís que facultava l'explotació de 50 pertinences. L'autorització que va obtenir començava el 5 de juny del 1962, amb caducitat l'any 1980. Les mines en qüestió eren: el Serrat blanc i la Carmen. El seu tècnic era en Felip Tura.

L'any 1955, MINERSA (Mines d'Osor) va obrir una pista forestal en terreny de Joan M. Bonmatí, una carretera que va del cementiri fins a les mines la Carlota, la Rosa i San José, per fer un estudi de la riquesa de plom que posseïen al seu interior. Els resultats no van pas ser gaire esperançadors, perquè quan augmentava excessivament el nivell de les aigües del Ter, que era molt sovint ja que riu amunt no hi havia cap control d'embassament, les inundacions que provocava a les mines eren de grans proporcions.

Com he mencionat abans, l'últim a explotar les mines fou Joan Ripoll i Arbolí l'any 1972. El seu fill Enric ha aplicat una tecnologia moderna per a la recuperació de plom de les bateries, i en conseqüència ha estat el nexa entre la mineria de Sant Julià i una moderna foneria de plom.

Tal empresa, que porta el nom Minerales, Baritas y Productos Industriales de Bonmatí, ha obtingut el títol de gestor de residus amb el codi E-106.95 i actualment està aplicant uns canvis tecnològics que suposen el primer pla per reciclar bateries de Catalunya, d'acord amb la Llei reguladora de residus de 1993.

Cal Bagisot:

un reflex de la vida dels nostres avis

La segona setmana del passat mes d'agost vam decidir, ja que les circumstàncies ens eren favorables, anar a experimentar la vida rural, de la qual havíem parlat i que tant havíem idealitzat.

- Veus! la gent que viu a pagès sí que està bé. Tot el dia en contacte amb la natura, menjant productes naturals i en un ambient ben tranquil.

- Sí, però la vida rural és molt dura. No hi ha diumenges i a vegades, després de molt treballar, la climatologia et juga males passades...

- M'agradaria tant estar en una casa de pagès!

- Mira, per provar-ho una setmaneta!

Així que... repassant la nostra llista d'amics i coneguts, en vam trobar un que gustós ens va oferir la seva casa per poder viure l'experiència.

La masia en qüestió es diu cal Bagisot. Es troba a 10 km del primer poble i no té llum ni aigua (actualment té una cisterna que s'omple amb aigua de pluja, però no és potable per beure).

El primer dia que la vam anar a veure em pensava que era la fi del món: corba a la dreta, corba a l'esquerra, baixada amunt i baixada avall..., fins que el nostre amic va aturar el cotxe i ens va dir que els darrers 500 metres s'havien de fer a peu.

"Déu meu! què farà una persona com jo en un lloc com aquest?" pensava mentre pujava, però en veure-la de lluny em va semblar preciosa; situada dalt d'un turonet i amb una vista fantàstica.

La veritat és que no vam tenir pas temps d'avorrir-nos: tallàvem les branques mortes dels fruiters, fèiem llenya per al forn i la llar de foc, treiem males herbes, posàvem cubells d'aigua al sol i amb una regadora ens dutxàvem...

Fins i tot vam ajudar el nostre amic, que és flequer, a fer pa natural (amb el llevat

mare extret de l'aire, forn de llenya i farina no tractada amb productes químics). Vam tardar gairebé un dia i mig a fer-lo, però va valer la pena.

A la nit, quan ja no podíem treballar més al camp, sovint m'estirava davant de la casa i contemplava la immensitat del firmament, les llumetes llunyanes que resplandien en l'horitzó i aleshores m'envaïa una gran tranquil·litat interior i mil sensacions: el soroll dels animals, el vent movent les branques..., difícils de descriure. Era en aquests moments de repòs quan pensava en l'home que havia viscut durant 80 anys en aquell lloc. Com devia ser la seva vida? I a l'hivern, quan els dies són tan curts...?

Així que, en finalitzar el nostre *stage* i tornar a trepitjar sòl "civilitzat", vam decidir anar a visitar el protagonista d'aquesta història sense saber-ho ni ell ni nosaltres. En Xicu Canaleta fa tres anys que viu en una residència d'avis perquè va haver de ser evacuat a causa d'un incendi forestal vora de la seva casa. Com que ja tenia més de 80 anys i hi veia molt malament va decidir no tornar-hi.

No l'havíem vist mai, però es va alegrar en veure'ns i més quan li vam

explicar el motiu de la nostra visita. És un home fràgil, de somriure fàcil, amb ulls i pell clara i amb unes ganes enormes de parlar de la casa que l'havia vist néixer.

Com que li feia tanta il·lusió recordar-la i com que ja era hora de sopar, vam quedar d'anar-lo a recollir l'endemà i portar-lo fins a cal Bagisot. En arribar l'hora assenyalada en Xicu ja ens esperava amb el jersei i el bastó preparat per a l'excursió.

Mentre pujàvem en cotxe ens anava explicant el següent:

- La meua mare va venir a viure a aquesta casa quan tenia 15 dies i aquí es va casar i vam néixer els 5 germans. El pare va morir poc abans d'esclatar la guerra i les tres germanes es van casar. Només vam quedar el meu germà i jo, però ell va morir als 67 anys i vaig romandre sol.

- Tota la vida va viure aquí?

- On volies que anés que estigués millor que aquí? La casa no era nostra. Vaig tenir tres amos. Al primer, li dàvem un porc a l'any (en teníem dos), castanyes, mig vedell...; al darrer (el nét), li dàvem 150 kg de ceba, fruita...

En arribar al lloc on vam deixar el cotxe i començarem a pujar a peu ens explicava la història de cada arbre, de cada racó.

- Veieu! Aquesta noguera, la vam tallar, però ha tornat a rebrotar. Allà hi havia un quintà, però després l'amo hi va plantar pins. Aquí veníem a buscar aigua, però ara la font deu estar tapada perquè no es veu el rajolí...

A mesura que anàvem caminant i ens apropàvem a la casa es veien els camps (avui mig abandonats):

- Mare de Déu! Tan net que ho tenia!

Veieu tots aquells cirerers! Els vam plantar el meu germà i jo. Aquí teníem de tot: pomeres, perers, pruners, raïm, magraners, figueres (de coll de senyora, rogica, negra, tardana...), presseguers...

Ja prop de la casa el nostre amic va sortir a rebre'ns i ens va acompanyar a donar una volta pels voltants.

- Encara hi ha el cirerer d'arboç davant la casa! El volíem tallar però era tan gros que el vam deixar.

- I aquella barraca de fusta, per què la utilitzàveu?

- Aquí el meu germà fustejava.

- Festejava?

No! Treballava la fusta. Era molt llest!

- I allò rodó fet d'obra que hi ha allà, què era?

- No ho sé; el meu germà a vegades començava coses i no em volia dir per què servien fins que no les tenia acabades. Allò d'allà no ho va acabar mai i no he sabut per què ho feia.

- M'agrada veure que els voltants de la casa estan tan nets. Tu, noi, ho cuides molt bé! Estic molt content!

- Cultivava el camp tot sol?

- Teníem només un parell de vaques per treballar, però en els darrers temps venia un tractor, un cop l'any, a llaurar els camps.

- A l'hivern no devíeu pas tenir gaire feina al camp?

- Fèiem altres coses: collíem castanyes, teníem arnes d'abelles, veníem soques de bruc per fer pipes, fèiem carbó amb llenya d'arboç i venien a buscar-lo amb carretes des del poble. Aquí hi ha molta fruita: peres, figues... les secàvem i en teníem tot l'any. Les glans, les castanyes i les peres, les posàvem al forn i així ens duraven tot l'hivern. Un cop a la setmana baixàvem al mercat a vendre el que ens sobrava.

- Què hi tardàveu?

- Una hora i mitja per baixar i una mica més per pujar.

En entrar dins la casa anava mirant, amb ulls encuriosits, les eines, els mobles... alguns dels quals havia deixat a la casa i d'altres eren propietat de l'actual inquilí.

- Aquest moble no hi era pas!

- L'he comprat jo fa poc.

- És molt bonic!

Dins la cuina menjador ens vam asseure a degustar aigua de poriol.

- Noi, ho tens molt bé! Tan blanc i net!

Ha vist el forn! L'he fet gairebé tot nou.

- Vosaltres en fèieu, de pa?

- Aquí baix hi ha un molí i nosaltres portàvem el blat a moldre fins que tenia 15 o 16 anys. Sovint menjàvem el blat barrejat amb terra i a més ens donava molt feina. Després van tancar el molí i no valia la pena fer-nos el pa. D'axò fa molt de temps!

- Com era un dia de la seva vida?

Ens llevàvem quan sortia el sol. Solíem fer feina de camp, netejàvem castanyers, alimentàvem el poc bestiar que teníem... fins a l'hora d'esmorzar. Continuàvem treballant fins al migdia, que dinàvem (aproximadament a la 1), i a la tarda, durant els mesos d'estiu, fèiem migdiada sota aquelles sureres que veieu allà. Treballàvem de sol a sol. Quan fosquejava donàvem menjar al bestiar i sopàvem ja entrada la nit. Teníem llums de petroli, de "carburo", espelmes i candeles per veure'ns-hi.

- Què menjàveu?

- El que teníem: fesols, patates, cansalada de porc, botifarres, enciam, cebes, farinetes (farro), torrades, fruita dels arbres que teníem i a l'hivern pomes i fruita seca.

- Bé! No us vull entretenir més perquè potser teniu pressa i jo ha he vist la casa. M'ha agradat molt

Ja de baixada la conversa es va tornar més distesa.

- No us avorrireu aquí dalt sempre!

- No, teníem una ràdio i a vegades escoltàvem música.

- No us vau casar mai?

- Les dones sempre m'han fet por, fins i tot ara que tinc 85 anys.

- Mai no és tard! Potser qualsevol dia d'aquests trobeu companya al geriàtric.

- Ja n'hi ha alguna que em fa ballar el cap, però ara ja sóc massa gran -ens deia tot rient.

De tornada se'l veia molt tranquil i somrient i en deixar-lo novament a l'asil, tot pujant les escales, va trobar uns coneguts.

- Bones tardes!

- Bones tardes! Sabeu? vinc de veure la meva casa i...

Aquest escrit, doncs, pretén retre homenatge a en Xicu i a tants altres que, com ell, van viure una vida senzilla, en contacte permanent amb la natura, i sentint-se contents en veure créixer l'arbre que havia estat plantat per ells, en recollir fruits dels fruiters que havien podat i cuidat.

Marta Cos Sagué

Música celestial

La bonica zona del Baix Empordà que comprèn els pobles de Verges, Ultramort, Parlavà, Foixà, Ruplà i voltants fins a Torroella de Montgrí, es veu que exerceix una especial atracció sobre els amans de la tranquil·litat. Allà passen temporades homes de reconegut prestigi com el Dr. Deixeus, l'alcalde de Barcelona, el Sr. Pasqual Maragall; d'allà és nascut el catant català Lluís Llach, que també hi fa estades, l'escriptor Fèlix de Azua i d'altres.

La música, però, ha tingut una especial predilecció per Verges i Torroella de Montgrí. No sé si és degut al cant dels ocells dels boscos i les arbredes de les vores del Ter, al murmurí de l'aigua del riu i dels canals que reguen totes aquelles contrades o al xiulet de la tramuntana; per alguna cosa deu ser, però de Verges n'han sortit l'esmentat cantant Lluís Llach i en Poch, que fou excel·lent violinista de la Principal de la Bisbal. De Torroella de Montgrí, qui no coneix la cobla Els Montgrins, l'orquestra La Caravana i el gran músic i compositor de sardanes Vicenç Bou? I què me'n dieu dels concerts que cada any s'organitzen a Torroella amb els millors músics i orquestres d'Europa? És admirable.

Però avui els trets no van pas per aquí.

El gran músic i gran persona de qui vull parlar-vos també era de Verges i, encara que no tan conegut com els que hem citat, per mi fou el que va deixar millor record. Era Mossèn Carles Vidal (epd.).

Va ser un capellà de poble, senzill i amable amb tothom. Amb la seva sotana negra i la seva veu de Pavarotti, estava enormement enamorat de la música. Sempre deia: "A la gent li agraden les misses curtes i les sardanes llargues". Amb persistència, voluntat i simpatia, va fer un cor de cantaires a l'església, meravellós, que ell dirigia amb saviesa i bon coneixement. Fins i tot va convèncer, per formar part d'aquest cor, algun component que no havia anat a missa des del 36, anant a buscar-lo a casa seva. Allò més important era saber cantar.

Si haguéssiu sentit com tocava l'orque! Amb tot el sentiment i el seu gran coneixement musical.

- Que bonic! Com m'agradava la missa "De Angelis" que cantava aquell cor.

He dit abans gran músic i gran persona, i és ben cert.

Quan ell va arribar al poble les cendres de la revolució encara eren calentes i s'havia d'anar molt amb compte a bufar, no fos cas que el caliu de sota es revifés i et cremessin.

Mossèn Carles era un home favorable a l'evolució de l'Església des d'un punt de vista social. Evidentment, era conservador; però acceptava la majoria d'idees socials de l'esquerra. Repel·lia la manca de criteri i fascinava la seva optimista capacitat de treball.

L'any 39 donaren als capellans el títol de mestre. Fins i tot, a l'institut de Girona, els professors de llatí, religió -assignatures obligades-, història i geografia eren capellans. Als pobles, els alumnes podien fer al col·legi fins al tercer curs de batxi-

llerat en règim lliure i examinar-se pel juny i setembre a l'institut i el capellà del poble tenia cura de les assignatures de llatí i religió, com a mínim. Doncs aquest senyor va buscar els llibres de text necessaris i va preparar aquests tres primers cursos sense cobrar ni cinc, ni llibres ni materials ni classes als alumnes que, segons el mestre, eren capaços d'estudiar i ho volien fer, però la família dels quals no tenia possibilitats econòmiques.

En la situació esmentada, també anava a visitar i fer petar la xerrada per les cases allà on hi havia malalts, qualsevol que fos la seva procedència d'idees polítiques i anessin o no a missa, i mai no vaig sentir dir a ningú que encetés una conversa ni política ni religiosa.

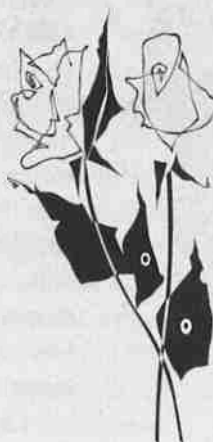
Segons les seves creences, segur que allà dalt és un membre destacat del cor celestial.

Així sia. S'ho mereix amb escreix.

Josep Carreres

VULL ABRAÇAR-VOS

*A Bonmatí ja fa anys
organitzem la trobada
els que jugàvem d'infants,
que ara ja no som mainada.*

*Però tenim jove el cor
i d'il·lusions no ens en falten,
un altre any ens trobem tots
i a tots vull abraçar-vos.*

Maria Ros i Torrent

La divina providència

dins la societat àvida de la Catalunya Moderna
a través de Memòries i Diaris

La Catalunya dels segles XVI, XVII i XVIII es veu assetjada per la mort, conseqüència d'epidèmies, fam i guerres. Prova d'aquesta lamentable realitat esdevé la literatura de les memòries de mossèn Jaume Avellà (1674-1711), les de Francesc Gelat (1687-1722), les de la Família Bellsollé (1666-1838) i les de Pere Màrtir Coll, una expressió escrita que marca l'agredolç de l'ésser humà i l'hermenèutica de les circumstàncies.

Des de la perspectiva religiosa, política o personal, els conceptes de fe i de pecat poden assumir significacions completament diverses, segons com siguin usats, si en el sentit de cobdiciar o en el d'esdevenir. No és estrany, doncs, que els autors esmentats continguin consideracions particulars sobre la climatologia, la hisenda, la malaltia i la mort.

Mossèn Avellà manté en to reposat, de narrador distanciat, sentimentalment parlant, al llarg dels diversos esdeveniments -plaga de llagostes de 1687, revolta dels gorretes, setge de Roses de 1693, setge de Girona de 1694, setge de Barcelona de 1697.

En cap moment considera la desobediència d'Adam com la causa dels desordres naturals i socials del seu temps. El mossèn de Can Sala de Dalt no concep la imatge de Déu com a rígida autoritat, en la concepció clàssica del pensament judeocristià. Així, per exemple, les anotacions dels fenòmens atmosfèrics són escrites amb gran serenor:

"Nota que als 9 de maig de 1691 ha fet una gran pedregada, que ha fet un gran dany..., que durà a acabar-se de fondrer més de dos dies." (p.31)

"Nota que en las festas de Nadal de l'any 1693 féu molt de fret assí en Arenys y, en particular, en la infraoctava dels Reys de 1694, que.n féu tant que l'aygua benehida de

la pica de la iglesia sa glassà y tanbé viu que dos bous tiràven una carreta carregada de 25 quintars de llenya per la riera avall, que la bava que feyan los penjaven a cada un sinch i sis caramells de glas al morru" (p. 34)

"Nota que als 9 de abril de 1695, féu una nevada que causà un grandíssim dany per las vinyas,... Y dita plaga fou per tota la costa del mar fins passat Barcelona, y per haver-hi tant poch de vi y tenir tanta soldadesca per tota la costa per causa de la guerra entre Espanya y França que tenían, ... Y tanbé hi agué tantas malalties dit any entre las perçonas, que.s moriren moltes perçonas per totas pars y, per respecte de ditas malalties, anàvan las pollas a catorse y quinze reals lo parell si volían fossen un poch bonas..." (ps. 37-38)

El diluvi del 13 de juny de 1702 també s'esmentà sense l'èmfasi catastrofista que caracteritza la descripció dels Bellsollé. Això sí que és un testimoni del "grandíssim devassall de aygua".

El pagès acomodat de Santa Susanna, Francesc Gelat, després d'una primera part on fa memòria de la plaga de llagostes de 1687, la revolta dels barretines, la guerra dels nou anys, comença la segona part evidenciant els efectes negatius de la meteorologia del període comprès entre 1709-1711.

En aquest punt, Déu esdevé el cap espiritual en qui hom té fe: "... pensàvem que no colliríam res, però Nostre Sr. à proveït en tanta manera que, en comensar-se de

ascalfar lo temps, ploqué un poch i s'i remetéran uns blats sense una erba, ni menos gens de cugula, que al fret o avia mort tot... I féran moltes profesons i pregàries per pluja i Déu nos donà una poca de aigua. Al fin avem collit la marsè de Déu, que jo, de mon recort, no avia collit mai tant de blat en nostra casa com aquest any". (p.70)

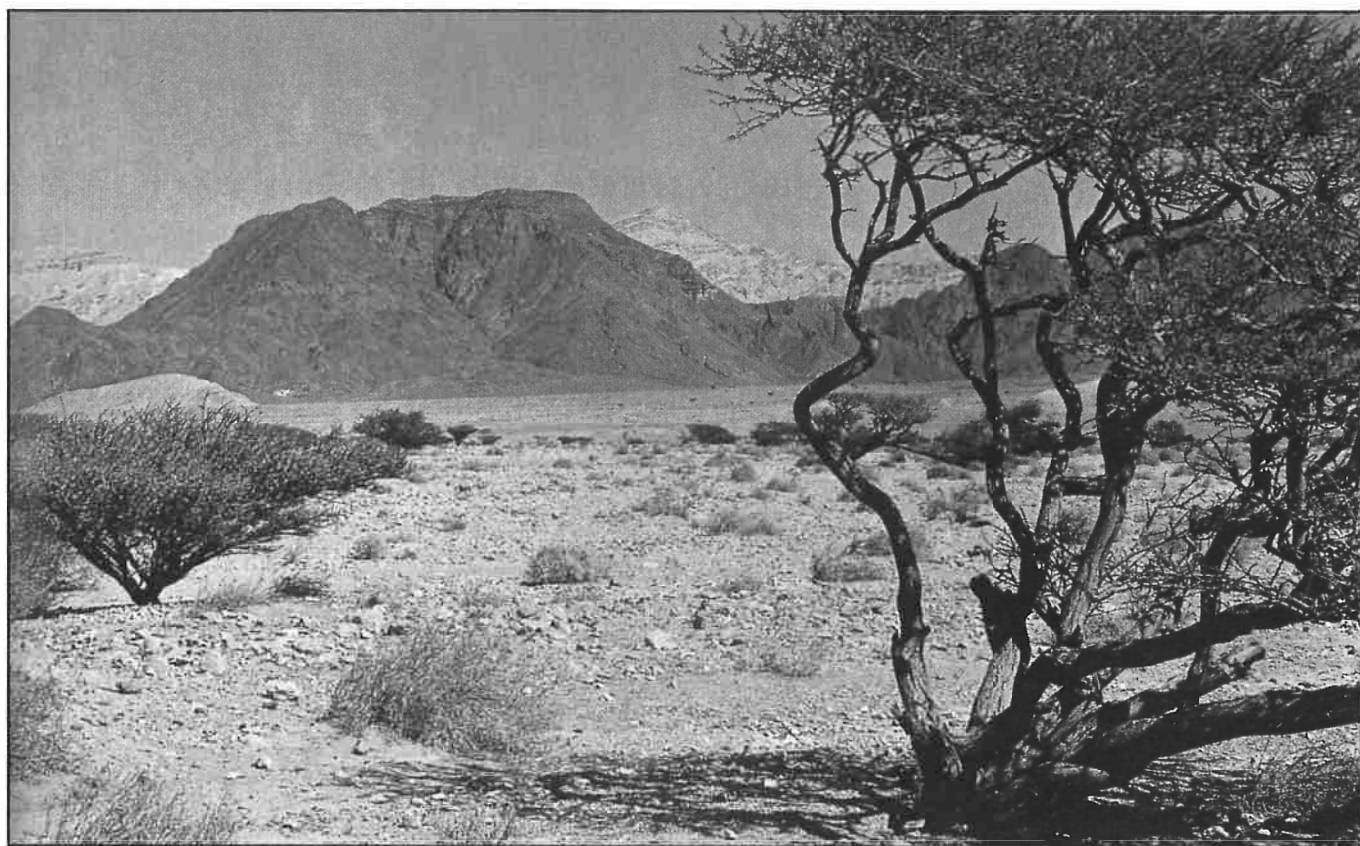
Segons Gelat de Déu en depèn l'oli que collirien el 1709, la salut ("Jolita... tornà ab molta salut gràssias a Déu" p.72), l'ésser "bon cristià", el fet de tenir hereus (per rahó que Nostre Señor me donàs algun fill mascle" (p.74), i fins i tot, el pagament del dèbit: "... lo dia 8 de mars de dit any 1722 é pagadas las 100 11. ... a Esteva Pocalló, ... ab què, gràcias a Déu, ja tinch pagat tot lo promès a dit Esteva Pocalló per lo adot de Julita, filla mia"... (p.75), el destí del curs estacional de, per exemple, l'estiu sec del 1719 i el seu octubre tan plujós, la Gràcia i la Misericòrdia.

És a dir, el pagès hisendat atribueix al pecat humà els "treballs" que passen - la guerra, la secor, l'aigua.

El concepte de pecat, en el convencional sentit teològic i secular del terme, se situa en el context de l'estructura autoritària, la qual, al seu torn, pertany a la modalitat de l'existència segons el tenir. El nucli humà -i els dels nostres escriptos- rau en l'autoritat a la qual se sotmeten.

Com que només l'autoritat pot concedir el perdó, Gelat suplica, el 13 de juny de 1699, "que no déixan de resar càdal dia, ab molta devosió, agenollats, lo rosari devant dita santa imatge, que molt bé premia Nostre Señora lo poquet de temps que se està dient lo rosari ab devosió". (p.78)

La crònica de la Guerra de Successió és plantejada en la seqüència pecat (desobediència)---- sentiment de culpa----nova submissió (punició)---- perdó: "... Al fin apar que las cosas vénan del Cel en

favor de Carlos Terser, i totom diu que la corona de Espania toca a Carlos Tercer i no an al duch d'Enjou. Al fin Déu vulla donar la corona de Espania a lo qui tòquia peraquè se puga conseguir pau i quietut, que altrament las cosas que van passant sols apar que nostres pecats o demànan." (p.83)

Pecats criden desconcerts perquè el poble és poc pietós i, per això, quan hom veu la terra arruïnada, la relació vassall-senyor és absoluta: "Al fin, Nostre Señor se vulla apiadar de nosaltres... Lo que (é) experimentat en estos temps que me apar que se pot atriboir a un do particular de Nostre Señor (és) que, a vista de tants treballs, aja aguda molta salut en los cosos umans..." (p.97)

Amb l'Amén del penitent acaben les lletres de Gelat que considerem un rés per tal d'obtenir la protecció de Déu.

La masia, símbol de la propietat i de la consideració social de la família, és la veritable institució empresarial dels Bellsollers, des de 1666.

En aquest marc de vida social, la perllongació del patrimoni, l'honor -"no ésser fill spúrio o bastart"- i l'acreciment de les quintanes, adquireixen gran importància, talment que la por de perdre les pròpies possessions, el tema de la fama, el desig d'immortalitat, que es

manifesta en diverses processons i festes populars, la renda de la terra i l'exercici d'activitats prestàries en forma de censos i censals, eren les preocupacions dels Bellsollers al llarg dels segles.

Per consegüent, s'especifiquen, minuciosament, els alts i baixos de les collites, emfasitzant les ventades, les pedregades, les glaçades, les inundacions, les secades, les fluctuacions monetàries.

Des dels relats de Salvador Bellsollers fins a la part escrita per Martí, Déu és el Jutge Universal:

"Nota de las persecuciones que Déu Nostre Senyor és estat servit donar-me est any 1687. Són las següents: primo la poca cullita de blat que tinguí ... Item fas memòria que als 5 y 6 u 7 de maig de dit any 1687... féu tan grandíssim temporal de vent que y arenquà molts abres... Item en lo discurs de dit any 1687 se me moriran tres caps de bestiar boví... Ítem fas memòria que dit any 1687 se me morí molt bestiar manut com sían multons, ovellas, crastats y cabras, que quasi en quedí sensa,... Ítem fas memòria que dit any 1687 no cullí sinó sexanta càreges de vi... Ítem fas memòria qui lo dia Sant Jaume... aribaren la gran multitut de las llegostes... Ítem fas memòria que luego que fóran fora las ditas llegostas, precuràrem en fer planters y avíam tornat a

fornir los orts ... y fou Déu Nostre Senyor servit que la vigília de Sant Mateu... féu tant grandíssim ayguat ...de tal manera que de tot lo qui y avia no y salví sinó un poquet a l'ort sèrqua del camí... Així que com me pensava tenirlo adobat... vol Déu Nostre Senyor que la vigília de Sant Andreu féu tants dias de pluya..." (ps. 115-117)

Salvador dissimula amb la ploma la ira contra Déu per haver permès espatllar-li l'anyada i fer-li endarrerir les feines de conreu.

El diari d'en Francesc, d'altra banda, continua la relació de les adversitats (càstigs de Déu): els trontolls monetaris del 1712, les noves atmosfèriques dels anys 1726, 1727, 1739, 1741, 1747:

"...Y assò fou molt universal, de tal manera que en Mataró sol gosaven dir que passaven de dos-centas las espatlladas, que verdaderament se pot atribuir en pur càstich de Déu, perquè altres vegades se havíen experimentat semblants plujas y de més durada y no se havíen experimentat eixas ruínas de cases" (p.123)

"... la gent en esta terra són molt amichs de donar bastonadas y per això y altres cosas Nostre Senyor nos castiga." (p. 125)

Perillava, des del novembre de l'any 1726 al setembre de l'any 1727 sobretot, la conservació de la casa per als hereus

propers. Ho veia molt clar.

Com també tenia clar Josep Bellsollé que no era un pagès qualsevol. En aquest sentit és destacable la nota referida al privilegi de ciutadania, amb l'emoció que motiva la diferenciació entre el ciutadà insaculat i el de privilegi:

"...Poso en memòria per los que vindran a ser amos de esta casa de Bellsollé de La Torra, de com en diada de Sant Jordi, que és en 23 abril de 1760, entrà lo privilegi de ciutadà honrrat de Barselona en casa, consedit per sa Real Magestat Nòstron Rey, y consedit a mi, Josep Bellsollé, y los meus..." (p. 132)

Els seus descendents, així, fruirien d'aquesta gràcia que els permetria no haver d'estat "subjectes a batlles i regidors".

La part escrita d'Anton Bellsollé és farcida de dades punyents: les pedregades dels anys 1777, 1784, 1796, 1802, 1806, 1812, les nevades de 1785, 1788, 1799, 1801, 1805, 1806, els aiguats de 1770, 1787, 1788, 1798, 1807, 1813, les ventades de 1775, 1776, 1789, 1794, 1814, 1815, 1816, els eixuts de 1809, 1812, 1813, 1817, les males collites dels anys 1784, 1790, 1791. Destaca la seva concepció de

malaltia en funció de la riquesa, no amb relació al remei de la ciència:

"Òbit de la filla monja Dña. Teresa. ...Morí de malatia istèrica y còlica, per alt y baix cens cessar. ... Entre axò y buscar-li la priora dificultats ab lo pago de la pensió de 7011. (que) li prestaba lo convent, se degué acalorisar y morí reventada..." (p.140)

Aquesta particular visió de la histèria deixa entreveure, també la seqüència "casa bona, casa ben sana".

Òbviament, només des del "tenir" podem entendre la hipocresia dels enterraments "lluïts" i el nombre d'atxes enceses o els rituals litúrgics de conveniència:

"...Déu tenir-se present en nostras oracions per los molts favors y beneficis (que) avem rebut de ell per haver estat afectat a la casa" (p. 140)

"Tot lo món ha tingut de fer fortas pregàries." (p. 146)

"...a petició de l'Ajuntament se ha anat a la capella del Remey a cantar un ofici a Maria Santíssima perquè per sa intercessió logréssam de son Fill nos donia una congruent pluja per remey de esta necessitat, la qual és tan urgent que los blats a bells trossos se

mor y, si no se mor, se pansseix, que molt no té cura ni remey encara que ploga. Los llegums o no han pogut néixer o bé no pot medrar ni valer res." (p. 153)

"És aquesta una sequedat general y universal y, per esto, temps ha que se fan rogativas per tot." (p. 153)

Amb tot, el període 1809-1812 es caracteritzà per un seguit de males anyades que, sumades a la guerra i a diversos brots epidèmics, van afectar molt negativament la població i l'economia catalanes. Difícil ho tenien per fer-se rics tant si pregaven com si no ho feien, encara que estaven convençuts que l'oració interessada ajudaria al resultat fructífer de les quintanes, per honra de la casa.

La part de Martí Bellsollé deixa constància del fred de 1820, les nevades de 1829, 1930, de la "malaltia pèssima" de Josep de Jalpí, de la febre groga, la pedregada del 1823, l'eixut del 1833, la nevada del 1835, la ventada del 1836, aspectes, tots aquests, producte del rigor del Cel". La por és "sentiment de veritat i pèrdua de duros!" (p. 197)

"Déu Sr. Nostre nos envia càstich ser nostres pecats, a més de la guerra civil que patim tots." (p. 199)

"Tot són càstichs del Señor per lo molt mal (que) se fa y diuhen los mals cristians..." (p.200) Aquesta por de perdre les pròpies possessions és una conseqüència inevitable del sentit de seguretat que es basa en el que hom té. El cos s'entén també com una possessió. Per aquesta raó l'apèndix d'Anton Bellsollé nota que el 1763 "Nostre Sr. Servit enviar-nos malalties" (p. 258)

"Per la gran supèrbia", la Catalunya moderna patí saonades esgarrades, malalties i guerres.

Pere Màrtir Coll, comerciant calellenc del segle XVIII, ens recorda les pedregades de 1733, 1773, l'aiguat de 1755, la ventada de 1771, la secor de 1775, els estats crítics de la mar durant els anys 1737, 1740, 1757, 1774, la tempesta del 1776, el rigor de l'hivern de 1788-1789. Ressalta, a través del terme comparatiu com en alguna ocasió "les albarotacions de mar":

"A 30 actubre 1774 hi agué una albarotació de mar mol forta y, a més de axò, se n'entrà per lu cop de vila de Casalins, com

si fos un càstich del cel..." (p. 225)

Quan l'atmosfera indicava càstig del Cel, lògicament la seguretat es trobava en els sermons i les cerimònies religioses. Hom no es podia arriscar a perdre la hisenda, el cos i l'ànima:

"En ésser lo axut que se axperimentà en tota esta probíncia de Catalunya tan gran, fou precis al fer las més grans pregàries tutom generalmén que mai en lo món se agués esperimentat." (p. 227)

I en aquest estat de confusió hom no sap si desitja més les glòries celestials que les terrenals:

"... ma felicitat no aspiraba a los plaers de est món, sí a las glòrias de l'altre." (p. 238) No en tenim cap dubte: es preua molt més

la providència de l'autoritat terrena: "...bingué una proibència de l'excel·lentíssim Sr. Capità general, contra los regidors y batlle..." (p. 247)

En la mesura que es visqui segons la modalitat del TENIR, hom temerà, per força, la mort i perdre allò que es té -el cos, el jo, les riqueses, la identitat.

La Catalunya de la decadència lingüística, darrere la façana cristiana, amaga la religió industrial -els punts de vista dels privilegiats i benestants ens ho corrobora.

BIBLIOGRAFIA

- BALCELLS, A. et al.: *Història dels Països Catalans. De 1714 a 1975*
EDHASA, Barcelona 1980.

- GRANJEL S Luis: *Història General de la medicina espanyola*, 5 vols. Ediciones Universidad de Salamanca, 1981.

- SALRACH, Josep M.: *Història dels Països Catalans. Dels orígens a 1714*
EDHASA, Barcelona 1980.

- SIMON, Antoni: *Pagesos, capellans i industrials de la Marina de la Selva. Memòries i diaris personals de la Catalunya Moderna*. BIBLIOTECA TORRES AMAT. CURIAL EDICIONS CATALANES. Barcelona 1993. 290 pàgs.

Dolors Vilamitjana i Carandell

Un dia més i un dia menys

Una vegada més, tinc el goig i la satisfacció de complir amb el meu deure d'escriure algunes ratlles per a L'AMIC de tots els amics; i així, per aquells volts de NADAL podrem donar prova que cada u es recorda de tot, ja que a la nostra edat, almenys a mi, ja em falla la memòria i, a vegades, quan ho recordo ja és tard; però, què hi farem. És la vida.

Jo penso que la naturalesa és molt sàvia i té unes normes molt estrictes, que tant la humanitat, com la vegetació, com tot el que té vida, d'alguna manera o altra, algun dia han de complir. Com per exemple: néixer, créixer, florir, granar i escampar la llavor perquè es torni a reproduir, perquè la vida, així com ve, a vegades ens la prenen, o per circumstàncies d'ella mateixa també se'n va.

Quan ve, tot són alirets d'alegria, però quan se'n va tot són cares llargues de tristesa i amarga melangia, fins i tot a vegades deixa un gran buit a la família.

Però segur que si mirem al voltant, no molt lluny, veurem que hi creix un planter molt bonic, que amb la seva llavor el sabrà tornar a omplir. Així, d'aquesta manera sempre torna a quedar ben florit tot el jardí.

Joaquim Vila Xifra

Bon Nadal 1996

Amb fràgil i gentil delicadesa
ens ve una mirada resplendent,
vinguda amb celestial avidesa
i un cant de glòria es fa present.

Una nit clara i freda
aquí tenim la nit de Nadal,
ningú sent rancor ni enveja
però sí, alegria, amor i pau.

Amb goig, esperança i harmonia
i, de mi, un missatge de felicitació,
per compartir més cada dia
llaços d'amistat, afecte i germanor.

Doncs, que tinguem bon Nadal i any nou
i que els tres Reis siguin ben generosos,
que portin coses dolces per tothom,
que els vells, igual que els joves,
de llaminers tots ho som prou;
i així us desitjo bones festes
fins un altre any, si Déu ho vol.

Joaquim Vila Xifra

Evocacions

En la vida tot passa i s'esvaeix. Però sempre hi ha fets que a vegades es revifen. Així em passà en llegir a L'AMIC número 10 del desembre de 1993 un escrit del nostre amic Pere Jané referent al senyor Josep Mascort i Ribot.

Aquest senyor, a qui pocs de l'actual generació deuen recordar, o que ni solament deuen saber de qui es tracta, jo també el vaig conèixer, encara que molt superficialment, en una excursió que féu amb els alumnes de la Vilanna rural, on feia de mestre.

Gràcies als meus cosins o als seus pares, em deixaren formar part de l'expedició com si fos un alumne més.

Es tractava d'una visita a un vaixell del port de Barcelona. Em sembla recordar que era el *Ciutat de Cadis* (no n'estic pas gaire segur), que llavors feia la travessia de la ciutat catalana fins a Mallorca.

Lògicament per a tots i per a mi particularment, en aquella edat força primerenca, era tot un esdeveniment anar a la capital de Catalunya. Era una ocasió que calia no desapropitar. Fou una cursa esbojarrada per mirar a tot arreu. Ens faltaven ulls per captar-ho tot. L'ambient festiu de la gran ciutat, que molts vèiem per primera vegada, era al·lucinant. Carrers, edificis, tramvies i sobretot el port... amb tants vaixells i la detallada visita en un d'ells per primera vegada. Quedàrem plens d'estupor i d'admiració.

Més tard -com ens rememorà en Jané-, el senyor Mascort també va fer de mestre en la Vilanna del costat de Bonmatí i, a part del magisteri, es dedicà a la política, com a diputat a Corts per la demarcació gironina en el partit d'Esquerra Republicana de Catalunya, del qual era líder el president Francesc Macià.

Aquest escrit d'en Jané me'n recordà un altre d'en Josep Clarà aparegut en el *Punt Diari* de Girona, on feia memòria de la seva naixença a Palol d'Onyar l'any 1898. En aquell petit reportatge, feia referència -entre altres coses- que durant la guerra civil fou

La vella escola de Vilanna en la qual va fer de mestre el senyor Mascort.

alcalde de Bescanó, on encara el recorden gratament, i que va ser proclamat diputat el novembre de 1933. Més tard fou nomenat comissari delegat en funcions de director a la Normal de Girona, i per l'agost de 1938 (a les acaballes de la conflagració) li encarregaren ser comissari delegat de la Generalitat a les comarques gironines. En aquells moments era president de Catalunya el senyor Lluís Companys, que succeí "l'avi" F. Macià.

Aquest càrrec, el desenvolupà fins al final de la guerra quan s'exilià a França primer i a Mèxic més tard.

En el mencionat escrit, el senyor Clarà evocava que al cap de bastants anys el senyor Mascort tornà en silenci a la seva terra gironina, i féu funcionar a la Pera una petita i humil acadèmia privada junt amb el seu gendre, el senyor Pastells.

Sembla que en aquell ambient, el proscrit mestre i polític s'hi movia delitós per divulgar la seva capacitat didàctica, intel·lectual i fins i tot poètica.

Com el nostre company Pere Jané manifestava a L'AMIC, aquell periodista es lamentava també de l'oblit dels gironins per la labor d'aquella bona persona i eminent mestre i polític, i animava els ciutadans a reparar injustícies i silencis d'una època ombrívola per a Catalunya.

Probablement tant la seva vessant política com l'intel·lectual

obririen uns altres capítols i obligarien potser a un escrit més extens, en el cas de tenir més coneixement de les seves activitats abans, durant i després de la guerra.

Ara i aquí, solament em plau deixar constància del seu record i de la meua exigua relació, palesant l'enorme veneració que sentien per ell els seus alumnes, els pares d'aquests i tothom qui tingué la sort de tractar-lo.

I evocant els nostres temps de col·legials, recordo la nostra última excursió escolar. Era el catorze de juliol de 1936. (Com si no diguéssim res, d'això ja fa seixanta anys.) Amb el Sr. Ballesta com a cap de colla, entràrem a França (on aquell dia s'esqueia que celebraven la festa nacional) per dirigir-nos cap a Perpinyà. Estàvem engrescats per l'oportunitat de sortir a l'estranger, encara que això d'"estranger" era una desmesura, ja que al cap i a la fi -com ens explicà el nostre mentor- anàvem a una antiga terra d'arrels catalanes que per particularitats polítiques fou annexada a la nació veïna.

Estàvem encuriolats amb la parla gavatxa i concretament amb la d'aquella contrada, on es barrejaven mots catalans amb altres de francesos que nosaltres no enteníem gaire. La nostra vida, llavors, estava més impregnada d'un anhel constant pel desfici del trànsit de la pubertat a l'adolescència que ja s'insinuava, que no pas per aprendre idiomes o altres assignatures. Els nostres cossos començaven a alterar-se per les transformacions biològiques pròpies de l'edat. No obstant això, estàvem disposats a conquerir el món amb la força que dona la joventut. Ens encaterinàvem amb coses fútils, aliens als problemes que podien existir en el nostre país.

Cap de nosaltres no sospitava els mals averanys que ens esperaven, a causa d'uns plans de rebel·lió militar que s'estaven ultimant i que esclataren en un volcà d'imprevisibles conseqüències al cap de quatre o cinc dies, per les regions espanyoles, en forma de guerra civil. Paraules, aquestes, que sols d'esmentar-les ens esgarriren a tots els que hem viscut o sofert els seus efectes.

Nosaltres érem analfabets en política. Lògicament per l'edat tampoc podia interessar-nos gaire. La nostra dèria es dirigia vers els jocs, principalment el futbol -coneixíem les alineacions dels equips catalans molt millor que les diverses matèries escolars. Tampoc estàvem gaire (millor dit gens) informats de la situació política ni de possibles enfrontaments, ja que pràcticament la nostra lectura (a part de la de l'escola) es basava principalment en la del setmanari d'en *Patufet*.

Què hauria passat en cas d'haver fet l'excursió cinc dies més tard i trobar-nos al bell mig del xafarranxo? Podien haver succeït tantes coses... El pensament és lliure i tothom pot fer les seves conjectures. Rememorar aquella excursió és com retrobar antics companys, els quals enyorem, malgrat que no siguin tots entre nosaltres. Sense desitjar-ho, a partir dels dies que seguiren, molta gent quedà marcada per sempre. Penosos esdeveniments, que vés a saber si algú o altre hauria pogut intentar evitar.

No és ara el moment d'aprofundir en els fonaments que originaren les seqüeles que patirem tots els espanyols. Records

llunyans, isolats, silencis, inassolibles, i sovint desconeguts. En pensar-hi sento un sentiment d'impotència per capgirar la història. De fet, però, tot són figuracions d'un pobre vell, a qui com un somni se li ha aparegut aquella excursió junt amb els dies i llargs mesos i anys successius, com un simple miratge d'aparença llunyana. Però a vegades la imaginació col·labora a fer més passable la veracitat de les coses.

Déu meu, si haguéssim presentit els mals auguris que ens caurien al damunt amb el flagell de les funestes seqüeles que generen les guerres per tanta i tanta gent aliena al que s'estava gestant! Records dignes de ser foragitats del nostre magí. Esdeveniments tristos i amargs, que els nostres descendents quasi no coneixen, si no és per relats escadussers dels seus progenitors. Fou una llàstima que després d'una alegre excursió, iniciéssim un llarg, fosc i malastruc període de la nostra vida, que tot i que no podem menystenir de cap manera, sí que hem de procurar deixar de banda, malgrat que moltes vegades ens ha privat de dormir i ha sacsejat el nostre esperit.

El capgirell de la guerra va afectar negativament un munt de coses per a aquella colla de marrecs. L'udol fantasmagòric d'armes, d'intencions guerrerres i de canvis polítics, normalment se sap com i quan comencen, però no se'n poden albirar els resultats, ni molt menys el final. Morts innocents, produïdes en el començament i durant la guerra en un i altre bàndol, i que continuaren en la postguerra en una sagnant i brutal repressió. Famílies esquincades, que pagaren un preu molt alt a causa de violències i bestialitats sense motiu aparent. No pretenc ara fer un sermó del que està bé i del que no ho està, ja que tot és massa complex per encasellar aquella lluita en "bons" contra "dolents". Suposo, no obstant això, que tothom més o menys estarà d'acord que al final, malgrat haver-hi vencedors i derrotats, quasi tots hi vam perdre. En les guerres, i més si són entre germans, qui més, qui menys, i sense desitjar-ho, podia haver quedat incriminat per certes arbitrietats. Aquestes consideracions, la gent gran les sabem per experiència i els joves les haurien d'entendre també, pel compte que els pot tenir algun dia.

S'acaba de complir el seixantè aniversari d'aquells fets deplorables que obriren greus ferides, ocasionades per uns disbarats que cal intentar evitar i exculpar dintre les possibilitats de cadascú, i desitjar que no es repeteixin mai més, procurant entre tots que el diàleg i els pactes supleixin les armes en un clima de convivència i respecte per totes les formes de pensar, per tal que tothom pugui viure en pau.

Pere Motjer

Bruixes

D'elles han sortit milers i milers d'històries, són éssers fantàstics que viuen en els contes i en l'imaginari col·lectiu. Màgiques, extraordinàries i temudes: són les bruixes.

Però en realitat què és el que hi ha de cert en aquestes històries? Què ens ha deixat la tradició popular? Qui eren aquests éssers de la nit? La resposta és bastant senzilla. Generalment es tractava de dones soles i velles, de vegades prostitutes o alcavotes. Algunes vivien al marge dels vincles de la solidaritat local. Practicaven ritus pagans (antigues creences ancestrals). Eren cultes a la naturalesa. Un d'aquests era l'anomenat culte a la deessa Mitra¹, que el temps ha transformat en tradició: és l'anomenat Caga Tió. El nom oficial de les bruixes era "malèfica", la que fa mal. De manera que era a elles a qui s'atribuïen desastres climatològics. Els rituals pagans que practicaven es dotaven d'elements com els ungüents. Existia un ungüent verd amb el qual s'untaven. Era una mena d'al·lucinogen que es componia de cicuta², morella vera³, jusquiam negra⁴ i mandràgora⁵. La societat del segle dels XV al XVII les acusava de pactar amb el dimoni i adorar-lo, de viatges per l'aire a llarga distància muntades sobre escombres, de reunió il·legal en *akelarre*⁶ i copulació amb incubes i súcubes. Altres crims imputats eren l'infanticidi i la missa negra⁷. El color negre també es relacionà amb la bruixeria, així com els animals negres: gats, gossos i cabres. La bruixa fins i tot ha estat relacionada amb els megàlits⁸, ja que és un culte pagà funerari. Fins i tot les destrals neolítiques han estat anomenades *pedres de bruixa*, i hom els atribueix facultats màgiques. Les bruixes gaudien d'un poder malèfic, segons l'ideari popular.

Però en realitat la majoria de les acusacions van ser una invenció de les

Linda maestra.

classes governants per suprimir l'onada de mesianisme cristià. La Inquisició, un organisme paramilitar del qual es va dotar l'Església, perseguí i cremà milers d'innocents acusats de bruixeria. Aquestes persecucions, que es dotaven de mitjans de delació i sospita, existien arreu d'Europa: França, Espanya, l'actual Alemanya, Anglaterra, els Països Baixos... Es calcula que unes 500.000 persones van ser declarades culpables de bruixeria i van morir cremades a l'Europa d'aquest període; als Països Catalans en van ser unes 500. Els mètodes de tortura eren realment esgarrifosos: l'estrapada, el poltre¹⁰, les cadires amb punxes afilades i escalfades des de sota, les sabates amb puntes, les

cintes amb agulles, els ferros candents, les estenalles roents, la fam i l'insomni. Amb la tortura la "bruixa" havia de confessar els seus pecats.

El 1601 a Offenburg (Alemanya) dues dones havien confessat sota tortura ser bruixes. En la seva confessió van mencionar el nom de la muller d'un flequer: Elise Gwinner. Aquesta va ser conduïda davant els examinadors el 31 d'octubre del mateix any i negà ser bruixa. Li van lligar les mans a l'esquena i la van aixecar del terra amb una corda lligada als canells. Cridà que volia confessar. La deixaren per uns moments i la tornaren a aixecar. Quedà inconscient. L'empresonaren i la torturaren amb més duresa, de manera que confessà que

havia gaudit de l'"amor d'un dimoni". La torturaren de nou. Else insistí que tot allò eren mentides per evitar els sofriments i que era innocent. Aleshores arrestaren Agathe, la seva filla, a qui també torturaren. Agathe confessà sota tortura que ella i la seva mare eren bruixes i que havien provocat la pèrdua de collites per apujar el preu del pa. Traslladaren Else a una altra presó i la torturaren amb "espulgueres". I va haver de dir 2 noms més: Frau Spiess i Frau Weyss. Tot i això Else va ser cremada el 21 de desembre d'aquell any. Els inquisidors es basaven en manuals per perseguir i torturar. Un d'aquests era *El Martell de les Bruixes* del 1486; l'altre, el *Directorium Inquisitorium*, del teòleg gironí Nicolau Eimeric.

L'imaginari col·lectiu avesat a històries fantàstiques ha desenvolupat una aura misteriosa a l'entorn d'aquest tema. Ha creat uns sers nous realment capaços de volar sobre escombres, de llegir en boles de cristall i de realitzar

malefícis... que disten molt de les persones que eren en realitat: les víctimes d'una fanàtica i cruel persecució religiosa.

Roser Martínez i Casadevall

1. La deesa Mitra: se suposa deessa de la fecunditat.
2. Cicuta: herba de mulladiu i aiguamolls altament metzinosa.
3. Morella vera: mala herba de les terres cultivades.
4. Jusquiam: nom donat a les herbes metzinoses i medicinals que es fan sobretot a la muntanya.
5. Mandràgora: herba de tija molt curta que es fa a les terres mediterrànies meridionals, a l'arrel de la qual hom atribueix virtuts afrodisiaques.
6. Akelarre: reunió nocturna de bruixes i bruixots.
7. Missa negra: paròdia sacrílega de la missa catòlica.
8. Megàlits: pedres grosses que formen part de monuments prehistòrics funeraris.
9. Estrapada: càstig consistent a alçar el condemnat a certa altura lligat a una corda i, amollada aquesta, interrompre bruscament la caiguda.
10. Poltre: cavallet de fusta en què es posava la persona que havia de ser sotmesa a certes tortures.

Dedicatòries

Dedicatòries que en el seu dia foren inserides en els llibres *Incerta glòria* de Joan Sales, *La força d'estimar* de Luter King i *Els vençuts* de Xavier Benguerel.

"... al cor de l'enveja vèiem arrelar
amb esglai el gran crim de Sepharad:
la infinita tristesa del pecat
d'una guerra sense victòria entre germans".
Salvador Espriu

Joaquim i Magada, estimeu-vos i estimeu perquè...

No solament incerta, sinó vana,
és en el món qualsevol glòria humana.
Només aquell que estima s'encamina
amb pas segur vers la Glòria Divina.

Als meus alumnes de llengua catalana

A còpia d'estimar i de paciència
veurem fructificar el nostre ideal,
i, fermes, abans d'emprar la violència,
com tu, o King! sabrem morir si cal.

Joan i Caterina, uniu-vos, estimeu-vos i treballeu sempre per la pau.

No hi ha vençuts, germans, en una guerra,
ni vencedors: morts i supervivents;
culpables tots de la infernal desferra,
CULPABLES, sí: cal ser-ne conscients.

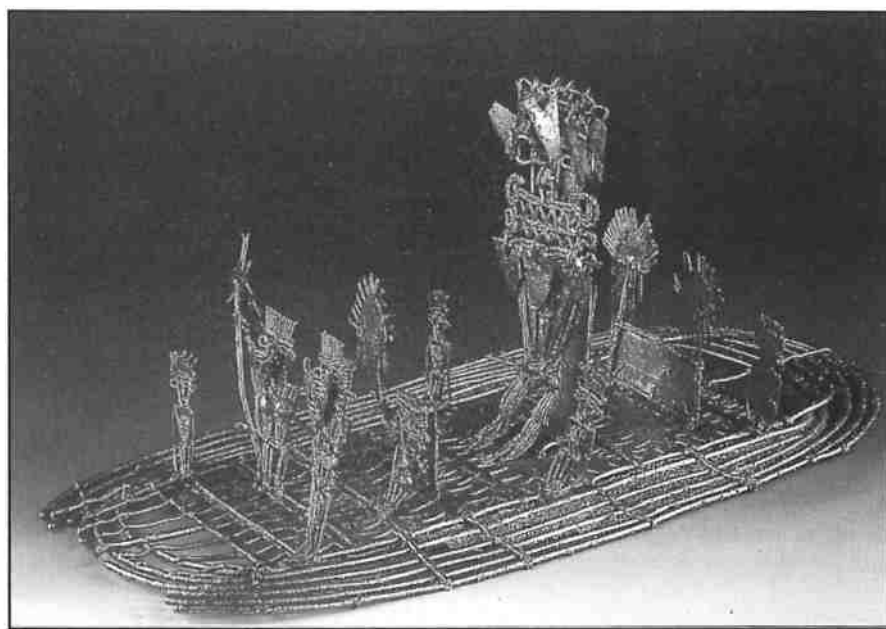
Joaquim Bauxell

La llegenda d'Eldorado

Durant molts segles, aquest nom màgic d'Eldorado ha despertat la cobdícia i la imaginació de gent de tot arreu, però d'una manera especial dels aventurers i dels homes de ciència que han fet una bona part de la història de l'Amèrica llatina. Els més importants han estat naturalment els conqueridors espanyols, que també tenien una bona dosi d'aventurers, però que eren valents i coratjosos, com ho prova la descoberta de la conquesta d'Amèrica ara fa cinc-cents anys. Aquesta llegenda també ha estat motiu d'abundant literatura amb llibres apassionants on es barreja la llegenda i la història sobre la recerca dels famosos tresors d'Eldorado.

El més curiós de tot és que els cercadors de tresors, començant pels espanyols, els van buscar per tota la geografia del país i fins i tot organitzaren expedicions al llarg del riu Amazones amb la dèria que els indis que habitaven aquelles selves eren realment els posseïdors dels cobdiciats tresors. Tot això fou per pur esperit d'aventura, ja que ben aviat es varen donar compte que per a ells era molt més fàcil comprar per quatre rals o bé agafar per la força les riqueses d'or, argent i coure que anaven trobant a mesura que sotmetien de bon grat o per força els indis de tot Amèrica. Això és més o menys el que van fer, mentre els vaixells no feien altra cosa que transportar fabuloses riqueses, que sovint anaven a parar als vaixells de pirates anglesos i francesos. Aquests tresors no varen pas servir per evitar la decadència de l'imperi espanyol, on segons ells no es podia mai el sol.

És un fet indiscutible que Colòmbia és posseïdora dels vestigis i objectes precolombins de més gran importància històrica i científica junt amb les descobertes fetes a Mèxic i al Perú. És una llàstima que a Colòmbia no s'hagi fet prou recerca o investigació, perquè tant

Rai en el qual l'hereu pujava acompanyat dels dignataris més importants.

l'època prehistòrica com l'anterior a la conquesta són força pobres en informació i resultats, malgrat que hi ha indrets, que per cert hem tingut ocasió de visitar, que presenten vestigis de gran interès científic o històric comparables als que podem admirar en molts llocs d'Europa. És el cas dels centres de San Agustín, Tierradentro, Cauca, etc. A més dels indrets ja esmentats, Colòmbia compta també a Bogotá amb el Museo del Oro, únic al món per la varietat i riquesa de la seva col·lecció de peces d'or, que sobrepasa les 36.000 unitats, d'un valor artístic digne de tota admiració. Quasi totes aquestes peces han estat trobades en les recerques i excavacions dels antics assentaments indígenes, moltes d'origen tan antic que van fins més de 2.000 anys abans de Crist. En el Museo del Oro es pot apreciar l'habilitat i el gran sentit artístic que ja tenien els habitants d'aquest país segles i segles abans de l'arribada dels espanyols. De 500 a 600 persones diàriament el visiten i és realment una visita obligada per als es-

trangers i àdhuc nacionals que fan turisme a Santa Fe de Bogotà. A més de la qualitat artística de les peces exposades, és meravellós observar amb deteniment el que representen o volen dir en exposar figures o imatges dels seus déus, capitosts o senzillament construccions o animals que formaven part de la seva vida diària. Els indígenes d'aquell temps estaven organitzats en estaments o grups que controlaven regions ben definides, amb autoritats que imposaven la seva llei acompanyats de remeiers i bruixots que, per altra banda, feien de metges o guies espirituals. Vivien especialment de la caça i la pesca, per cert molt abundants en aquell temps, i ja coneixien el conreu de les espècies natives com el blat de moro, altres cereals i fruites originàries d'aquest continent.

Tornant a la llegenda d'Eldorado, la versió més acceptada, d'acord amb les dades i els coneixements històrics, és la que la situa en el lloc anomenat de Guatavita, que es troba a uns 500 quilòmetres de Bogotà, al bell cim d'una

muntanya i a una altura d'uns 3.500 metres. Es diu que és en el fons d'aquest llac on poden romandre els famosos tresors dels indis que habitaven aquesta regió. Molts s'han aventurat a la recerca amb bons equipaments d'exploració submarina, però mai ningú no ha pogut trobar-hi res i sembla que tampoc no és possible arribar al fons del llac a causa de la seva profunditat.

La història dels tresors comença amb la fabricació de peces d'or que anomenaven *tunjos*, elaborades sota la supervisió dels sacerdots i capitosts anomenats *chuques*, que les oferien als seus déus en els santuaris després d'un bon consum de narcòtics i estimulants. Aquestes ofrenes eren part de la vida social dels indis *muiscas*, nom de les tribus d'aquesta regió, i es feien en homenatge

a les autoritats regnants a Guatavia. Són justament les que varen donar lloc i origen a la llegenda d'Eldorado, que encara està molt arrelada en la imaginació de la gent, la provenença de la qual es perd al llarg del temps.

La llegenda explica que quan l'hereu del cap de tribu arribava a la majoria d'edat, després d'un entrenament molt rigorós, s'organitzava una cerimònia a les vores del llac amb la participació de tota la població indígena de la regió. Després de construir un rai amb troncs d'arbre, l'hereu era cobert de pols d'or per tot el cos i pujava a l'embarcació acompanyat dels dignataris més importants i carregat de tota mena de peces d'or o *tunjos*.

Una vegada s'havia completat l'operació preliminar, el rai s'endinsava

cap el mig del llac amb acompanyament de crits i música de trompetes i altres instruments. Un cop arribats al lloc escollit es feia un silenci total i l'hereu i els acompanyants llençaven totes les peces d'or al fons del llac per celebrar la majoria d'edat del futur cap de la tribu. Arribats al terme de la cerimònia començava la festa amb danses i begudes embriagants fins a l'esgotament dels participants.

En el Museu del Oro es poden admirar miniatures autèntiques de l'embarcació esmentada que permeten reconstruir la cerimònia, que per cert és la que ha donat lloc a la llegenda d'Eldorado.

Pere Jané Puig

Santa Fe de Botogotà, 1996

Olor de civet

Un cop acabada la campanya de la caça del senglar, cada any ens trobem un grup de caçadors al restaurant La Deu d'Olot, i m'explicava un bon amic que també surt a caçar el senglar que, actualment, aquests animals baixen fins molt a prop de les parets de casa seva i del pati de l'aviram.

Contava algunes anècdotes de cacera, que sempre solen ser interessants i a vegades una mica exagerades.

Ara sembla que caçar senglars és molt còmode i ràpid. Els caçadors saben que el vent els ha de venir d'esquena, que han de ser coneixedors del terreny i fins i tot han de conèixer els costums dels animals que persegueixen. Però fa molts anys, en els vells temps dels antics ducs i reis de Castella, s'havia de saber molt més que tot això per sortir de caça major i per això existien uns homes molt especialitzats, dedicats a aquesta feina, per acompanyar

els reis i prínceps en les seves sortides de caça, que formaven el cos de munters del rei.

Gonzalo Argote de Molina va escriure un llibre titulat *Discurso sobre la montería*, del qual va fer el pròleg en Jaume de Foxà, amb més de cent pàgines dedicades a la caça major i als munters. Us en faré un petit recull.

El primer escrit que s'hi troba sobre els "monteros de la Casa Real" diu que el rei Joan II va establir una llei que deia:

"Ordenamos y mandaos, que para nuestros deportes y ejercicios de montería

haya doscientos y seis monteros, que sean hombres espertos, acostumbrados en el oficio suficientes, y non sean de los que tratan oficios de sastres, zapateros, nin mercaderes, nin otros semejantes, nin sean labradores y sean puestos y tomados en las tierras donde Nos acostubramos usar monte."

Més endavant va dictar una altra llei en què reduïa els monteros a: "Vint-i-quatre a peu, seixanta ballesters, vint-i-quatre a cavall, quatre de ventura i quatre mossos de gossos."

Les llibertats de què fruïen els munters del rei eren:

"Poden passar, amb els seus llebrers, per tot arreu d'Espanya, per totes les muntanyes i propietats, tindran el tracte de "hijosdalgo" i no se'ls hi posarà cap impediment i els corretgadors de les ciutats, viles i pobles per on passin estan obligats a donar-los-hi allotjament sense cobrar cosa alguna per aquest servei abasteixer-los de tot el que necessitin a preus justos i oderats i se'ls hi ha de donar un bon tractament com a criats de la Casa Reial."

A la província de Burgos hi ha una vila anomenada Espinosa de los Monteros. D'allà sortien tots els "monteros de la Casa Real", segons la història següent:

"Passant l'any 990 era comte de Castella Don Sancho González, fill del famós Comte Fernán González. la seva mare vídua es volia casar amb un rei moro i va plantejar-se matar el seu fill Don Sancho posant-li un verí a la beguda. Descoberta per la donzella de cambra, aquesta va dir-ho a l'escuder del comte, que va comunicar-ho al seu senyor. Estant aquest amb la seva mare a taula, quan varen portar la beguda va demanar-li que la tastés primer i, en veure que dubtava, va obligar-la a beure i així es va evitar la mort del comte.

Aquest agraït, va fer casar l'escuder i la donzella i els va heretar la vila d'Espinosa i va ordenar que ells i tots els seus descendents servissin, d'aleshores endavant, la Casa Reial com a guardes de les persones reials a palau, casa i cort, i com a munters allà on els reis volguessin anar, i així va néixer el nom de la vila d'Espinosa de los Monteros."

Aquests munters eren els encarregats d'organitzar i preparar les caceres dels

reis i prínceps, cadascun d'ells amb funcions diferents. N'hi havia un que s'encarregava dels gossos de caça.

Hi havia gossos de "trailla" que es feien servir per anar a la muntanya i recórrer-la tota per tal de descobrir la classe i la quantitat d'animals de caça major que hi havia a la zona on tenien intenció d'organitzar una cacera. Els millors gossos per a aquesta feina eren els francesos.

Els "ventors" eren els que s'engegaven una vegada trobat el rastre de la peça i la seguien, lladrant, fins que d'altres, prèviament situats en parades, continuaven seguint-la per tal de cansar-los. Els millors eren els anglesos.

Els "llebrers" o els "prenedors" l'atacaven i mossegaven si s'arraconava. Els més bons eren de Navarra.

Hi havia diferents tocs de corn o botzina. Com a la mili.

Els principals eren els següents:

1. A junta: quan es crida a reunió per sortir.
2. A entrar: quan s'entra a la muntanya.
3. A vista: quan s'ha vist la peça.
4. A mascle o femella: per avisar del sexe de la peça.
5. A cridòria: quan s'aixeca la peça.
6. A mort: quan l'han morta.
7. A recollir: quan es recullen els gossos que acudeixen al toc de botzina.
8. A encebar els gossos: se'ls donen parts de menuts de les peces cobrades.
9. A sortir de la muntanya: es recull la gent i cap a casa.

Ja veieu que la caça era diferent de

com és ara. El senglar es caçava d'una manera que se'n deia a tela tancada. Es mirava de reunir els senglars en una extensió de terreny boscós i espès, s'hi portaven amb carros teles de cànem de tres vares d'alçada i, després de traspasar-les amb llances, es clavaven a terra ben fort i així es feia un tancat com una muralla allà on hi havia la caça. Entraven al tancat i, una vegada vista la quantitat de caça que s'intuïa de manera aproximada, s'hi posava una altra tela que se'n deia la contratela. Acabada la instal·lació es deixaven anar els gossos i s'atacaven els senglars.

Resultava un exercici molt perillós.

L'autor explica diverses anècdotes d'aquestes caceres.

"El príncep Felip va anar de caça amb tela tancada al bosc del Duc de l'Infantazgo, prop del poble d'Hita i, havent ferit un senglar molt gros i ferotge, es va aixecar dret contra el cavall del príncep i després de malferir-lo de la costellada, va caure mort als seus peus."

"Un altre senglar molt gros va aixecar enlaire el cavall de l'agutzil de la munteria amb el seu genet, que era un home molt gras, va arrambar a una bardissa el cavall de D. Antonio de Toledo, "Prior de San Juan", que si no el van a socórrer el tomba i a la fi va ésser mort pels gossos."

"Un dels més ferotges que va caçar l'emperador Carles V prop d'Aranjuez va matar quinze gossos, en va ferir disset i també va ferir un caçador. Al final l'emperador el va matar."

Heus aquí un recull d'allò que escriu Argote de Molina sobre la caça del senglar.

Es molt millor la forma de caçar actual, no creieu? Tenir bones escopetes, bons equips i poder efectuar els desplaçaments amb un 4x4 és molt més còmode i menys arriscat.

El senglar és molt bo per menjar encara que sigui de cria domèstica, i sino pregunteu-ho al meu amic Obèlix, que us dirà que el senglar salvatge li proporciona dos plaers ben agradables: l'esport i la taula. Jo ho respecto, però si he de triar, sempre la taula.

Tant si sou caçadors com si no ho sou, que us aprofiti.

Josep Carreras

Hidatidosi hepàtica,

esquema de transmissió i mesures de prevenció bàsiques

Escriure qualsevol cosa en una publicació, ja sigui de caire local, regional o fins i tot internacional, és sempre gratificant. El problema sorgeix quan t'adones que únicament saps escriure amb coherència sobre temes relacionats amb la teva professió. És per això que he escollit un problema sociosanitari relativament habitual en la meua activitat diària i que espero que us sigui d'interès i d'utilitat.

Segurament el nom d'hidatidosi hepàtica, o quist hidatídic hepàtic, nos diu res a la majoria, però també és cert que més d'un de vosaltres haurà tingut referències d'algú que estava afectat d'uns quists al fetge que el metge li havia dit que li venien d'algun gos. Fins i tot, algú m'ha dit que ha conegut gent que ha mort d'això. Jo he tingut la sort de no veure cap mort per aquesta malaltia, però us asseguro que les complicacions que pot comportar poden arribar a ser molt greus.

Doncs bé, aquesta malaltia és el que els metges anomenen hidatidosi hepàtica. És una malaltia parasitària, és a dir, una infecció, i per tant transmissible, que és provocada per la *Taenia echinococcus granulosus*, que és un cuc d'1,5 a 6 mm de longitud, que afecta els gossos. L'home es veu afectat per les larves o ous d'aquesta tènica, que són els que originaran els quists.

Aquesta malaltia té una clara distribució geogràfica, ja que afecta sobretot el nord d'Àfrica, Àsia, Sud-amèrica i els països mediterranis. Espanya ocupa el quart lloc mundial quant a incidència. La distribució dins Espanya tampoc és uniforme; les zones més afectades són Aragó, Extremadura i Castella. Els casos que es veuen a Catalunya són habitualment en persones que van venir d'aquestes regions durant la immigració dels anys cinquanta i seixanta. Aquesta distribució geogràfica està íntimament relacionada amb el cicle biològic del paràsit, que explicaré més endavant.

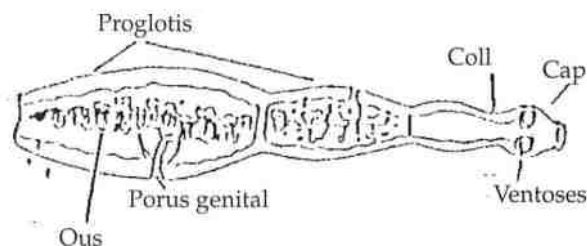
La *Taenia echinococcus granulosus* és un cuc segmentat que necessita dues espècies animals per poder completar el seu cicle vital. La forma adulta del cuc habita a l'intestí de molts animals carnívors, però sobretot en el del gos (a qui anomenem hoste definitiu), mentre que la forma larvària del cuc es troba en animals herbívors (ovins i bovins) i accidentalment en l'home (els anomenem hostes intermediaris).

Això explica la seva distribució geogràfica, i que predomini en zones ramaderes i d'infraestructures sanitàries deficientes, i afecti sobretot pastors, pagesos i persones que conviuen de forma habitual amb gossos.

El cuc adult consta de diverses parts: un cap (també anomenat escòlex), i una cadena de segments posteriors (o estròbils), separats per una porció més estreta que anomenem

coll. El cap presenta una doble corona de ganxos i, per fora d'ells, quatre ventoses, que li permeten adherir-se al budell del gos. Cada un dels segments posteriors s'anomena proglotís, i al seu interior es troba l'aparell reproductor del cuc, que és hermafrodita (consta tant d'òrgans reproductors masculins com femenins), encara que la fecundació acostuma a fer-se de forma creuada entre dos cucs. Els ous resultants de la fecundació (de 400 a 800) queden dipositats a l'últim anell del cuc, i poden ser eliminats a l'exterior a través del genital de l'anell o bé amb tot el segment.

Esquema de la tènica

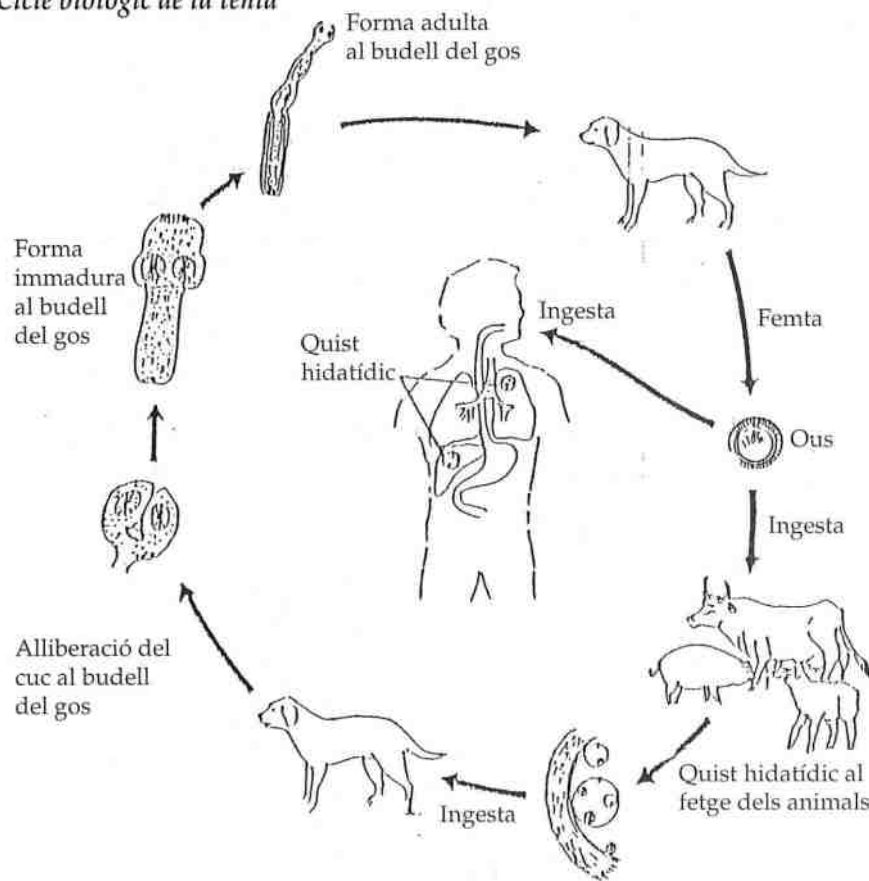
Cicle biològic de la *Taenia equinococcus granulosus*:

Com he dit abans, el gos i els cànids salvatges (llop, guilla) són els hostes definitius del cuc adult. Aquests animals s'infecten en menjar vísceres (sobretot fetge i pulmó) d'animals herbívors afectats. Això era relativament freqüent en els ramats, on quan un xai es moria es deixava a les pastures i els gossos se'l menjaven, de manera que es transmetia la malaltia d'un animal a l'altre. El gos el que ingereix són els ous de la *Taenia*, que contenen el cuc. Quan l'ou arriba al budell del gos, es trenca i el cuc queda fortament agafat al budell amb els ganxos i les ventoses que té al cap. Aquest animal infectat pel cuc no té cap símptoma de malaltia, i per tant ningú no pot sospitar que estigui afectat, i anirà desprenent ous de forma totalment lliure. Els ous, a través de la femta del gos, poden contaminar el terra, l'aigua i el pèl del voltant de l'anus. La contaminació del terra i de l'aigua comportarà també la contaminació de les verdures dels horts. Per altra banda, els gossos, en llepar-se, s'escampen els ous per tot el pèl.

Els animals herbívors (xais, vaques) s'infectaran en menjar herbes contaminades amb els ous. L'home, en canvi, es pot infectar de dues formes diferents: bé per la ingesta de verdures contaminades, o bé per carícies i llepades de gossos que tinguin ous al pèl o al morro.

Així doncs, igual que el gos, en els herbívors i en l'home, el cuc entra a l'organisme per via digestiva, però un cop arriba al budell, en comptes de quedar-s'hi i desenrotllar el cuc, l'ou travessa el budell i a través de la sang arriba al fetge (que recull tota la sang del budell). Una de les funcions del fetge és fer de filtre de les substàncies que li arriben. El més habitual és que els ous quedin atrapats en aquest filtre i creixin i desenvolupin els quists. També pot ser que algun ou travessi el filtre hepàtic. Aleshores arribarà al cor, i d'aquí al pulmó on trobarà un segon filtre on segurament quedarà atrapat i desenrotllarà quists hidatídics pulmonars. Si aconsegueix passar aquest segon filtre, tornarà al cor a través de la sang, i d'aquí podrà anar a afectar qualsevol òrgan del cos humà. D'això deriva que la principal localització dels quists hidatídics sigui, amb diferència, el fetge, seguit del pulmó.

Cicle biològic de la tènia

En el cas que l'afectat sigui l'home, aquí s'acaba el cicle biològic, però si és un animal, quan aquest mori, si és de forma incontrolada, podrà infectar altres animals que ingereixin les seves vísceres, i d'aquesta manera es tancarà el cicle.

Un cop l'ou queda atrapat al fetge, creix de forma progressiva fins desenvolupar el quist hidatídic, que podrà assolir una gran dimensió i ocupar la major part d'aquest òrgan. El quist està format per diverses capes, que no explicaré. La capa més interna, que anomenem germinativa té la capacitat de formar vesícules hidatídiques filles i caps del cuc, amb ventoses i ganxos, que queden nedant en el líquid de l'interior del quist.

La majoria de quists hidatídics no provoquen molèsties, per la qual cosa poden passar molts anys fins que es diagnostiquin, i generalment es fa de forma casual en realitzar alguna ecografia

abdominal per qualsevol altre motiu. Però un cop diagnosticat, sempre s'ha de tractar per evitar les complicacions, que poden ser molt greus, i entre les quals destaca un quadre al·lèrgic molt important, que anomenem *xoc anafilàctic*, que pot provocar la mort.

L'únic tractament possible és la cirurgia, i s'han descrit múltiples tècniques quirúrgiques, tots elles difícils de realitzar i amb possibilitats de complicacions no insignificants.

Entre les complicacions més importants cal destacar la ruptura del quist durant la intervenció, que pot provocar un xoc anafilàctic (poc freqüent per la preparació medicamentosa que es fa abans de la intervenció), o bé l'escampament del líquid de l'interior del quist amb les vesícules filles, a l'interior de la cavitat abdominal (es diu *semmbrada hidatídica intraperitoneal*), que provoca múltiples quists a l'interior de l'abdomen. Aquestes

complicacions tan greus actualment són molt poc freqüents gràcies que el primer que es fa en la intervenció és la *esterilització del quist*, injectant una substància al seu interior que mata el paràsit, per tal que no passi res en el cas que es trenqui el quist.

Són més freqüents altres complicacions derivades de la cirurgia, com les fistules biliars (sortida a l'exterior de bilis), que habitualment es tanquen de forma espontània, encara que poden durar setmanes.

Així doncs, veiem que la hidatidiosi hepàtica és una malaltia greu, relativament freqüent en el nostre medi i de tractament difícil. La millor forma que tenim de controlar-la és fer una prevenció eficaç, que es basa en un bon control veterinari i una educació higiènica i sanitària correcta.

El control veterinari comporta:

- Control i cens dels gossos, seguint les vacunacions periòdiques de forma estricta i fent un tractament deparasitador.

- Control estricte dels escorxadors públics.
- Control de les matances fetes per particulars.

Com a particulars només hem de fer dues coses:

- Rentar-nos sempre les mans després de tocar qualsevol gos, i sobretot abans de menjar.
- Si tenim gossos, seguir els controls veterinaris rutinaris i fer un desparasitament correcte (amb un fàrmac anomenat Praziquantel, dos o tres cops a l'any, seguint les indicacions del veterinari).

Si seguim aquestes mesures tan simples, la hidatidiosi hepàtica no ens ha d'espantar, ja que anirem reduint de forma progressiva la seva incidència.

Eduard Gifre i Casadevall

Missatge de gratitud

Des de L'AMIC, vull enviar un missatge d'agraïment a un grup de noies i nois de Bonmatí que tan bé han acollit el nostre fill, en Ferran. Aquí a Bonmatí ha trobat l'afecte i la comprensió que ell tant necessita per viure dignament. Aquestes noies i nois li han donat suport i acolliment. Sabem (perquè coneixem el nostre fill) que en alguns moments hauran hagut de tenir paciència amb ell; paciència digna d'ésser esmentada.

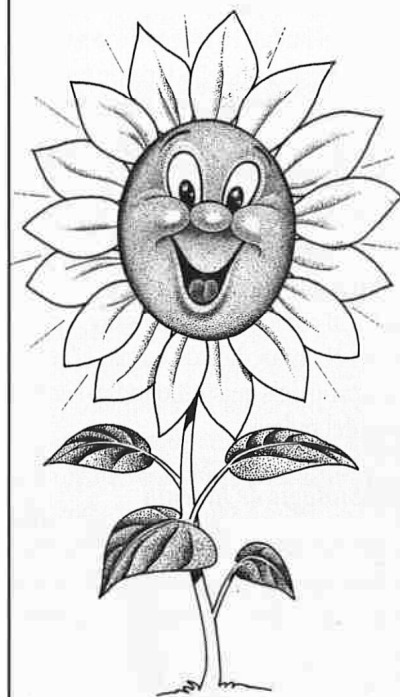
Hem vist que aquestes noies i nois tan nobles són conscients de la necessitat

moral i psíquica que té en Ferran de tenir amics; per això li han donat la seva amistat. Els seus pares i germans us estarem sempre agraïts.

Estic, per tant, orgullosa d'ésser filla de Bonmatí, on hi ha gent admirable. És evident que els nostres avis i els nostres pares varen arrelar-hi fermament. D'això ja fa CENT ANYS.

PER MOLTS ANYS, BONMATÍ!

Maria Busquets

Aquell pou

Dedicat a la meva amiga Anita

*És pagesia i terra seva molt estimada,
per això amb afany enlla hi feineja de bon matí,
deixa la porta de bat a bat de la seva entrada
i davant el pou treballa el seu hort i jardí.*

*Hi ha un vell pou de pedra i fang,
un pou bell que en la seva arcada,
hi serva la Verge blanca
... és el pou de can Masjoan...*

*Si aneu a Bonmatí
aneu també al Grup Bondia.
Tot pujant la pujada
veure flors a tota entrada
de les cases que hi ha allí.*

*Beveu aigua de la font.
És en bell racó d'herbei
i poesia hi duu al front.
De llegir-la entendreix.*

*Veureu una alzina gran
que de fulla n'és farcida,
ferma sota pena brancam.
Més de cent anys té de vida.*

*Anys enrere era tot camp
que el pagès amb gran destresa
treballava i la riquesa
del cultiu lloava el seu ram.*

*Vora el camí d'aquell paratge
pareu-vos davant l'entrada
d'aquell mas d'antic llinatge:
hi ha un vell pou de pedra i fang.*

*És el pou de can Masjoan
que sota la seva arcada,
hi serva la Verge blanca.
Ocells hi ronden volant.*

*Davant d'Ella hi ha flor escollida:
dàlies, roses, gladiols,
Hi ha també una bella eixida
amb geranis al seu volt.*

*Hi ha un vell pou de febra i fang,
un pou bell que en la seva arcada,
hi serva la Verge blanca
...és el pou de can Masjoan...*

Maria Busquets

Recordatori

A BONMATÍ, en el seu centenari.

En un boscà
indret, on conreus,
torrents, fonts i deus,
un trafegós moli
i el riu Ter hi té el camí,
cent anys fa
que al costat d'una pineda
i enmig d'una ufana verdor
hi semblà ufana llavor
una empenedora mà
i el seu noble nom donà:
BONMATÍ.

La llavors hi arrelà,
arrels que mai han de morir,
arrels fortes, aferrades
com hi eren prosperades
honorables pagesies
amb cultiu i bestiar
que enriqueix Bonmatí:
la Fondaria, mas Muné,
can Verònic, can Masjoan,
mas Lluell, cal Carreter,
la Rovira, can Tulsà
i altres més per designar.

Vora aquella pineda,
s'hi feren els habitatges
i hom tenia els seus horts,
la font d'aigua regalada,
la "Cultura" per la dona
on aprenia les labors,
el safareig per la bugada,
l'escola per la mainada.

Es féu un pont majestuós,
les fàbriques vora el molí
i el canal. I cada jorn
pare i mare en distint torn
treballaven amb esforç
per els fills aconseguir.
Foren pares amb valors
i llurs fills, avis ara,
els recorden amb amor.

Can Verònic.

Enllà de tota remor
l'església, en lloc escollit,
amb til·lers a cada esglaó
i enllaçada amb la pairal
noble casa Bonmatí,
acollí en pedestal
la Verge Concepció
que a tots cuidà i guarí.

Arriba la trista guerra,
morts i fam i gran sofrir,
desconcert amb tant disbarat!
Quanta sang d'enmig del pi!...
Dones duïen el cor trencat:
aquells fills que varen parir
i els seus homes havien marxat,
la guerra els havia robat!

El pont fou enderrocat,
restà trista nostra terra,
fins i tot a la postguerra.
Però aquells pares eren forts
i cristians. Bona llavor.
El pont es tornà a erigir
fort com mai, majestuós.
El conreu tornà ufanós,
vida i feina tornà a eixir.

Jo naixí a Bonmatí
on mos avis m'estimaren,
els meus pares es trobaren
i el meu espòs vingué fadrí.
Els meus fills i petits nés
diuen que ací a Bonmatí
tot és bell, és un jardí.

Per això allà dalt "al pla"
i la falda de Sant Julià,
on del bosc arriba el vent
deixant olor de romaní
i de tot matoll boscà,
quan arribi la meva fi
el meu cos hi han d'enterrar.
Allà, a prop del bosc silent
i enllaçada amb les arrels,
les arrels de Bonmatí.

Maria Busquets

Camp de treball a Tuzla

Aquest estiu passat es va portar a terme un camp de treball a Bòsnia i Hercegovina, concretament a Tuzla, ciutat que està al nord de Bòsnia i que, més o menys, de gran és com Girona. Aquest camp de treball estava organitzat per "Ayuda obrera a Bòsnia", que és una organització de solidaritat internacional amb el poble bòsnia.

Hi vàrem participar 100 persones vingudes de tot l'Estat espanyol i 28 de les quals érem de Girona. El que teníem en comú tota aquesta gent és que ja venien d'alguna ONG, associació solidària o d'algun organisme de voluntariat social.

Els objectius bàsics del camp de treball eren tres: el primer, ajudar a la reconstrucció d'un local per a joves; el segon, connectar amb la població civil en diferents entitats i associacions per tal de conèixer de primera mà quines eren les seves necessitats prioritàries i així fer que l'ajuda fos més fructuosa, i per últim, donar un to de color a la ciutat en totes les activitats que portàvem preparades, com tallers per a la mainada, cercaviles, jocs d'animació, concerts i fins i tot un correfoc.

Dels 15 dies que va durar el camp de treball hi ha moltes experiències, sensacions, anècdotes i desil·lusions per explicar, però el més significatiu des del meu parer és tot el viscut a la residència d'estudiants, que és on ens allotjàvem. Tot el que passava i passa en aquest edifici és un reflex a petita escala de la guerra i les seves seqüeles.

La residència d'estudiants era un edifici rectangular de 4 plantes, sense cap gràcia arquitectònica, i ja només a l'entrada es podia apreciar un gran

Grup de voluntaris fent activitats per a la mainada en una de les places de la ciutat de Tuzla.

desordre que era general a tota la instal·lació. Al costat de l'escala principal hi havia un munt de taules i cadires apilonades, que dificultaven l'accés a les altres plantes. La garita de recepció era una cuina improvisada on vivien el conserge, alguns amics seus i un parell de gats. Era un espai molt reduït, però cuinaven i dormien allà. Sovint se'ls veia bevent cafè turc i discutint alguna cosa.

Els txètnics⁽¹⁾, en un dels seus molts actes bàrbars, havien amputat al conserge dos dits de la mà, el petit i l'anular.

Ens va explicar que li ho havien fet així ja que ara la mà li quedava en una permanent salutació txètnica. Aquest tipus d'amputació, el vàrem veure repetit en altres homes.

A la planta baixa hi havia un parell de lavabos impenetrables a causa de la brutícia acumulada i de la pudor que feien. En aquesta planta és on dormíem nosaltres en una antiga aula. A les plantes superiors vivien els estudiants, soldats i refugiats.

En el mes d'agost la residència hauria d'estar buida, però en les circumstàncies en què ens trobàvem feia la funció de llar d'acolliment.

Els estudiants universitaris ens varen explicar que durant els quasi 4 anys que va durar la guerra, ells anaven al front

però sense deixar d'estudiar; feien torns, durant dos mesos hi anaven els de 1r i 3r i quan aquests tornaven, els de 2n i 4t. Això ha provocat que als que poden seguir la carrera, aquesta se'ls ha allargat uns anys més.

A la residència també hi havia soldats bòsnians. Anaven molt mal equipats. El seu uniforme consistia en una camisa i pantalons de camuflatge, i en molts dels casos la camisa era molt més descolorida que els pantalons. Els més afortunats calçaven botes, si no anaven amb espadenyes. Al costat dels soldats de les tropes de l'IFOR⁽²⁾ semblaven civils seguint la moda del camuflatge i no pas soldats.

Els qui feien pena eren els refugiats, gent que ho havia perdut tot i que no veien el seu futur gaire clar.

Impotents davant una situació confusa que ni tan sols els permet demanar justícia.

Magda Pérez

⁽¹⁾TXÈTNICS: Soldats radicals de l'ultradreta sèrbia.

⁽²⁾IFOR: Organisme de les Nacions Unides encarregat de mantenir la pau a Bòsnia.

La foto nostàlgica

Personal masculí de la plantilla de les fàbriques de filatura Vicenç Casacuberta de l'any 1924, aproximadament.

Fila de darrere i d'esquerra a dreta: Rafel Cat, Avi Cat i Joan Cat, llauners i electricistes; Amadeu de les cardes; Rogeli, Manuel Padrós i Eusebi Ferragut, manyans.

2a fila: el director; Pinyana; Joan Moragas, turbinaire i untador; Pere d'Olot, empacador; Miquel Martí, remesa i Lluís Alsina, repartidor de fil.

3a fila, asseguts: Josep Puntí i Nic, majordoms; Pere Viñolas i Joan Serramitjana, escriptors; Met Rigau, responsable d'aspis; Peret Burguès, corretger, i el "cuní", filador.

Asseguts a terra: el primer i el quart vailet són desconeguts; el segon Conrad Subirós, passador de pianos, i Lluís Padrós, aprenent de manyà.

- Volem mostrar el nostre agraïment a les entitats que han col·laborat en la confecció d'aquest número de L'AMIC, ja que sense les seves aportacions no hauria estat possible:

Diputació de Girona - Ajuntament de Sant Julià del Llor i Bonmatí

Paperera Salvador Torras Domènech - Banc Atlàntic

Banc Popular Espanyol - Enric Ripoll Pla

- També volem manifestar el nostre reconeixement als qui amb bona voluntat han col·laborat amb els seus escrits en la present edició.
- El dibuix de la portada és obra de l'exalumne Xavier Viñolas.
- L'assessorament lingüístic ha anat a càrrec del Servei Comarcal de Català de la Selva.
- Impressió: Impremta Pagès-Anglès
- Dipòsit Legal: GI-1210/93

**EL PAPER D'AQUEST NÚMERO HA ESTAT CEDIT GENTILMENT
PER LA PAPERERA TORRAS DOMÈNECH**

*Bon Nadal i
Feliç Any Nou*